

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
MÜZİK ANABİLİM DALI

**MEHMET ZEKÂİ DEDE EFENDİNİN AĞIR SEMAİ FORMUNDA
BESTELEDİĞİ ESERLERİN USÛL-ARÛZ VEZİN İLİŞKİSİ YÖNÜNDEN
İNCELENMESİ**

Seyit Mehmet SAKİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Cengiz ŞENGÜL

ANTALYA- 2021

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
MÜZİK ANABİLİM DALI

**MEHMET ZEKÂİ DEDE EFENDİNİN AĞIR SEMAİ FORMUNDA
BESTELEDİĞİ ESERLERİN USÛL-ARÛZ VEZİN İLİŞKİSİ YÖNÜNDEN
İNCELENMESİ**

Seyit Mehmet SAKİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Cengiz ŞENGÜL

ANTALYA- 2021

T. C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü
BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

10.12.2021
Öğrencinin
Adı ve Soyadı
Seyit Mehmet SAKİN
İmzası

TEZ KABUL SAYFASI

ÖNSÖZ

Klasik Türk Müziği bestekârları, en küçük sözlü form olan şarkı formundan en büyüğü olan Mevlevî Ayini Şerifine kadar birçok eser bestelemişlerdir. Ağır semâî formu, besteleme tekniği açısından her ne kadar küçük usûl olan aksak semâî usulünü kullansa da kullanılan cümle ve güfte yapısıyla büyük formda sözlü eserlere benzer özellikler taşıması yüzyıllar içerisinde birçok farklı makamda ağır semâî bestelenmesine büyük ölçüde sebebiyet vermiştir.

Bu çalışmada XVIII. yüzyıl bestekârlarından Mehmet Zekâî Dede Efendiye ait olan farklı makamlarda 21 ağır semâî usûl-arûz vezni yönünden ele alınmış, ağır semâîlerde kullanılan güfteler şekil özellikleri bakımından incelenmiştir.

Lisansüstü eğitimim süresi boyunca akademik bilgi, birikim ve her türlü tecrübelerinden faydalandığım, zaman ve mekan gözetmeksizin çalışmalarımı sürekli destekleyerek yanımda olan ve her türlü desteği veren danışmanım sayın Prof. Dr. Cengiz ŞENGÜL'e sonsuz teşekkür ederim.

Tez jürisinde yer alan yapıcı eleştirileri ve önerileri ile çalışmama katkı sağlayan çok değerli hocalarım sayın Prof. Dr. Serhat YENER ile Doç. Dr. Hazan KURTASLAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, iki yıl boyunca değerli bilgilerini paylaştan, Prof. Dr. Sibel PAŞAOĞLU YÖNDEM'e ve Prof. Dr. Gökmen ÖZMENTEŞ'e teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam süresince arşivinden faydalandığım sayın Mevlüt MUTLU'ya teşekkürlerimi sunarım.

Hayatıma girdiği günden itibaren her anımda yanımda olan, çalışmama başladığım ilk günden bu yana maddi ve manevi desteğini hiç esirgemeyen kıymetli eşim Sibel SAKİN'e ve bu süreçte hayatımıza dahil olan yaşam kaynağımız dünyalar güzeli kızım Nevâ SAKİN'e teşekkürlerimi sunarım.

Antalya -2021

Seyit Mehmet SAKİN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Seyit Mehmet SAKİN
	Numarası	20185301002
	Anabilim Dalı	Müzik
	Danışmanı	Prof. Dr. Cengiz ŞENGÜL
Tezin Adı		MEHMET ZEKÂİ DEDE EFENDİ’NİN AĞIR SEMAİ FORMUNDA BESTELEDİĞİ ESERLERİN USÛL-ARÛZ VEZİN YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

ÖZ

XVIII. yüzyılın önde gelen bestekârlarından Mehmet Zekâi Dede Efendi, Geleneksel Türk Müziğine yaşadığı dönemde damgasını vurmuş, Hammamizâde İsmail Dede Efendinin öğrenciliğinde mûsikîde ustalaşmaya başlamış, hocasının ve devrin önde gelen birçok bestekârının takdirlerini kazanmıştır. Sanat hayatı boyunca değişik formlarda birçok eser besteleyen Mehmet Zekâi Dedenin Kültür Bakanlığı Devlet Klasik Türk Müziği nota arşivinde dini ve din dışı 206 eseri mevcuttur. Klasik Türk müziğinin büyük bestekarlarından Mehmet Zekâi Dede Efendinin ‘Ağır Semaî’ formunda bestelenmiş 21 adet eseri bulunmaktadır.

Bu araştırmada ‘Ağır Semaî’ formunda bestelenen eserlerin usûl-arûz vezni ilişkisi açısından uyum içerisinde olup olmadığı, eserlerdeki güftelerin en çok hangi arûz kalıplarını kullandıkları ve bu kalıpların hangi usûl ile bestelendiğinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışmada belirlenen ağır semai formunda bestelenmiş eserlerin içerik analizi yöntemiyle güftelerinin şekil özellikleri, usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve eser içerisindeki melodik düzümün gösterilmesine ayrıca yer verilmiştir.

Bu amaç doğrultusunda araştırma, nitel bir araştırma olup sistematik tarama deseni ile desenlenmiştir. Araştırmada veriler doküman inceleme yoluyla toplanmış ve tema, betimsel analiz ve içerik analizleri ile analiz edilmiştir.

Mehmet Zekâi Dedeye ait ağır semâi formundaki 21 eserin 10'u Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Feûlün, 5' i Fâîlâtün/ Fâîlâtün/ Fâîlâtün/Fâîlün, 2'si Müstefîlâtün/ Müstefîlâtün, 1'i Mefâîlün/ Fâîlâtü/ Mefâîlün/ Fâîlün, 1'i Mefûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'îlü/ Fâ'ilün ve 2'si Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün vezninde bestelendiği tespit edilmiş olup, açık ve kapalı hecelerin eserler içerisindeki melodik dağılımının dengeli bir yapıda olduğu saptanmıştır.

Bu eserlerden; Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Feûlün veznindeki eserlerin 4 tanesi aksak semai (10/8) usulünde, 4 tanesi ağır sengin semai (6/4) usulünde, 2 tanesi sengin semai (6/8) usulünde, Fâîlâtün/ Fâîlâtün/ Fâîlâtün/ Fâîlün vezninde olan 5 eser aksak semai (10/8) usulünde, Müstefîlâtün/ Müstefîlâtün vezninde 2 eser aksak semai (10/8) usulünde, Mefâîlün/ Fâîlâtü/ Mefâîlün/ Fâîlün vezninde bestelenmiş 1 eser ağır aksak semai (10/4) usulünde, Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün vezninde bestelenmiş eserlerin 3 tanesi aksak semai (10/8) usulünde bir tanesi ise ağır aksak semai (10/4) usulünde bestelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Türk Mûsikîsi, Türk Sanat Müziği, Mehmet Zekâi Dede Efendi, Usûl-Ârûz Vezin İlişkisi, Ağır Semâi.

T.R.
AKDENİZ UNIVERSITY
Institute of Fine Arts

Student	Name Surname	Seyit Mehmet SAKİN
	Number	20185301002
	Department	Müzik
	Advisor	Prof. Dr. Cengiz ŞENGÜL
Thesis Name		AN EXAMINATION OF MEHMET ZEKÂİ DEDE EFENDİ'S WORKS COMPOSED IN THE FORM OF HEAVY SEMAİ FROM USUL-ARUZ VEZİN

ABSTRACT

XVIII. Zekâi Dede Efendi, one of the leading composers, set the Hamma mold in Traditional Turkish Music, Mehmet Efendi's studentship began to master music, and he received the appreciation of the leading contemporary best musicians of the era. Mehmet Zekai Dede, who composed many works in varying forms throughout his art life, has 206 religious and non-religious works in the Classical Turkish Music notation archive of the Ministry of Culture. Mehmet Zekai Dede Efendi, one of the great composers of classical Turkish music, has 21 pieces composed in the 'Heavy Semaî' form.

Among the best ones in this 'Heavy Semaî' form, it is aimed to determine whether the use of usûl-arûz meter is very comprehensive, which prosody patterns of the used lyrics are the most, and which patterns are shown and improved by which method.

In the study, the features of the signs of the lyrics, the usûl-arûz meter indicators and the examples of the melodic rhythm of the work are shown in detail,

with the method of the content of the se content, whose education is prepared in the best way.

For this purpose, the research is aqualitative research and was designed with a systematic scanning pattern. In the research, data were collected through document review and analyzed by theme, descriptive analysis and content analysis.

10 of the 21 works in the form of heavy semai belonging to Mehmet Zekâi Dede are Mefûlû/ Mefâilû/ Mefâilû/ Feûlûn, 5' i Fâilâtûn/ Fâilâtûn/ Fâilâtûn/Fâilûn, 2 of them Müstefilâtûn/ Müstefilâtûn, 1'i Mefâilûn/ Mefâilûn/ Mefâilûn/ Fâilûn It was determined that it was composed in 'i Mefûlû/ Fâ'ilâtû/ Mefâ'ilû/ Fâ'ilûn and 2 of them were in Mefâilûn/ Mefâilûn/ Mefâilûn/ Mefâilûn meter, and the melodic distribution of open and closed syllables in the works was found to be in a balanced structure.

From these works; 4 of the works in Mefûlû/ Mefâilû/ Mefâilû/ Feûlûn meter are in the limping semai (10/8), 4 of them are in the heavy sengin semai (6/4), 2 of them are in the sengin semai (6/8), Fâilâtûn/ Fâilâtûn/ Fâilâtûn/ Fâilûn 5 works on the meter are in the Akak semai (10/8) meter, 2 pieces on the Müstefilâtûn/ Müstefilâtûn meter in the Akak semai (10/8) style, and 1 piece on the Mefâilûn/ Fâilâtû/ Mefâilûn/ Fâilûn meter, on the Heavy Akak semai (10/4) meter, / Mefâilûn/ Mefâilûn/ 3 pieces of the works composed in Mefâilûn meter were composed in the limping semai (10/8) method and one in the heavy aksak semai (10/4) method.

Keywords: Turkish Music, Turkish Classical Music, Mehmet Zekâi Dede Efendi, Usûl-Ârûz Vezin Relation, Ağır Semâi.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
ÖZ.....	IV
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
BİRİNCİ BÖLÜM	15
1.GİRİŞ	15
1.1. Problem Durumu.....	16
1.2. Araştırmanın Amacı.....	17
1.3. Araştırmanın Önemi	17
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	18
İKİNCİ BÖLÜM.....	19
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	19
2.1. Mehmet Zekâi Dede Efendi'nin Hayatı.....	19
2.2. Geleneksel Türk Müziğinde Form ve Ağır Semai Formu.....	20
2.3. Geleneksel Türk Müziğin' de Usûl	21
2.3.1. Aksak Semai Usûlü	23
2.3.2. Sengin Semai Usulü	23
2.4. Âruz Vezni.....	24
2.5. Âruz Vezninin Uygulanması	25
2.5.1. Vasl (Ulama)	26
2.5.2. Îmale (Uzatma)	26
2.5.3. Zihâf.....	26
2.5.4 Med.....	26
2.5.5.Tef'ile.....	26
2.5.6. Taktî	27
2.6. Ağır Semai Formunda Kullanılan Ârûz Kalıpları	27
2.6.1. Hecez Bahri	27
2.6.2. Remel Bahri	28

2.7. Üsûl Ârûz Vezin İlişkisi.....	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	30
3. YÖNTEM	30
3.1 Araştırmanın Modeli	30
3.2. Verilerin Toplanması.....	30
3.3. Verilerin Analizi	31
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	33
4. BULGULAR ve YORUM	33
4.1. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi" İsimli Eser.....	34
4.1.1. "Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi" Eserin Notası ve Sözleri.....	34
4.1.2. "Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi" Eserin Usûl-Arûz Vezin İlişkisini Gösteren Şablon	36
4.1.3. Acem Makamında Ağır Semai Formunda "Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi" Eserinin Güftesinin Şekil Özellikleri.....	36
4.2. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Bir Nazenine Aşkî Zâr Olmak İsterim" İsimli Eser.....	38
4.2.1. Acem Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda "Bir Nazenine Aşkî Zâr Olmak İsterim" Eserin Notası ve Sözleri	38
4.2.2. Acem Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda "Bir Nazenine Aşkî Zâr Olmak İsterim" Eserin Usûl-Arûz Vezni İlişkisini Gösteren Şablonu.....	40
4.2.3. Acem Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda "Bir Nazenine Aşkî Zâr Olmak İsterim" Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri	40
4.3. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Rahat Bulamam Ney Gibi Zâr Eylemeyince" İsimli Eser	42
4.3.1. Bayatî Makamında Ağır semai formunda "Rahat Bulamam Ney Gibi Zâr Eylemeyince Eserin Notası ve Sözleri.....	42
4.3.2. Bayatî Buselik Makamında Ağır Semai Formunda "Rahat Bulamam Ney Gibi Zâr Eylemeyince" Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı	45
4.3.3. Bayatî Buselik Makamında Ağır Semai Formunda "Rahat Bulamam Ney Gibi Zâr Eylemeyince" Güftesinin Şekil Özellikleri.....	45
4.4. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Nice Doyunca Görem Sen Gibi Nazik Bedeni" İsimli Eser	47

4.4.1. Dilkeşhaveran Makamında Ağır Semai Formunda “Nice Doyunca Görem Sen Gibi Nazik Bedeni”Eserin Notası ve Sözleri	47
4.4.2. Dilkeşhaveran Makamında Ağır Semai Formunda “Nice Doyunca Görem Sen Gibi Nazik Bedeni”Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı.....	49
4.4.3. Dilkeşhaveran Makamında Ağır Semai Formunda “Nice Doyunca Görem Sen Gibi Nazik Bedeni”Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri	49
4.5. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediğı “Etse Gerdâniyeden Yâr Âğaz” İsimli Eser.....	51
4.5.1. Gerdâniye Makamında Ağır Semai Formunda “Etse Gerdâniyeden Yâr Âğaz” Eserin Notası ve Sözleri	51
4.5.2. Gerdâniye Makamında Ağır Semai Formunda “Etse Gerdâniyeden Yâr Âğaz” Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı.....	53
4.5.3. Gerdâniye Makamında Ağır Semai Formunda “Etse Gerdâniyeden Yâr Âğaz” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri	53
4.6. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediğı “Etmezem İkrârı Aşkı Saklarım Canım Gibi” İsimli Eser.....	55
4.6.1. Hicaz Aşiran Makamında Ağır Semai Formunda “Heme Nimü Mesti Keştem Kâdehi Diğeri Meded Kün” Eserin Notası ve Sözleri.....	55
4.6.2. Hicaz Aşiran Makamında Ağır Semai Formunda “Heme Nimü Mesti Keştem Kâdehi Diğeri Meded Kün” Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı	59
4.6.3. Hicaz Aşiran Makamında Ağır Semai Formunda “Heme Nimü Mesti Keştem Kâdehi Diğeri Meded Kün” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri.....	59
4.7. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediğı “Yâr Âlup Destine Peymâne Gelir Mi Bilmem” İsimli Eser.....	62
4.7.1. Hisar Buselik Makamında Ağır Semai Formunda “Yâr Âlup Destine Peymâne Gelir Mi Bilmem” Eserin Notası ve Sözleri	62
4.7.2. Hisar Buselik Makamında Ağır Semai Formunda “Yâr Âlup Destine Peymâne Gelir Mi Bilmem” Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı	64
4.7.3. Hisar Buselik Makamında Ağır Semai Formunda “Yâr Âlup Destine Peymâne Gelir Mi Bilmem” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri	64
4.8. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediğı “Kalmaz Kararım Ol Buti Mekkârı Görmesem” İsimli Eser.....	66
4.8.1. Saba Makamında Ağır Semai Formunda “Kalmaz Kararım Ol Buti Mekkârı Görmesem” Eserin Notası ve Sözleri	66

4.8.2. Saba Makamında Ağır Semai Formunda “Kalmaz Kararım Ol Buti Mekkârı Görmesem” Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı	67
4.8.3. Saba Makamında Ağır Semai Formunda “Kalmaz Kararım Ol Buti Mekkârı Görmesem” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri	67
4.9. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği “Severim Gerçi Seni Bana Vefakâr Olasın” İsimli Eser	69
4.9.1. Uşşak Makamında Ağır Semai Formunda “Severim Gerçi Seni Bana Vefakâr Olasın” Eserin Notası ve Sözleri	69
4.9.2. Uşşak Makamında Ağır Semai Formunda “Severim Gerçi Seni Bana Vefakâr Olasın” Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı	71
4.9.3. Uşşak Makamında Ağır Semai Formunda “Severim Gerçi Seni Bana Vefakâr Olasın” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri	71
4.10. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği “Kühli İşve Haki Payı Çeşmi Fettanın Senin” İsimli Eseri	73
4.10.1. Mahur Buselik Makamında Ağır Semai Formunda “Kühli İşve Haki Payı Çeşmi Fettanın Senin” Eserin Notası ve Sözleri	73
4.10.2. Mahur Buselik Makamında Ağır Semai Formunda “Kühli İşve Haki Payı Çeşmi Fettanın Senin” Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı	75
4.10.3. Mahur Buselik Makamında Ağır Semai Formunda “Kühli İşve Haki Payı Çeşmi Fettanın Senin” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri	75
4.11. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği “Dil Sûz Eden Ol Âfeti Tabi Nazarım’ dır” İsimli Eser	78
4.11.1. Muhayyer Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda “Dil Sûz Eden Ol Âfeti Tabi Nazarım’ dır ” Eserin Notası ve Sözleri	78
4.11.2. Muhayyer Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda “Dil Sûz Eden Ol Âfeti Tabi Nazarım’ dır ” Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı	80
4.11.3. Muhayyer Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda “Dil Sûz Eden Ol Âfeti Tabi Nazarım’ dır ” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri	80
4.12. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği “Vardım Yanaşıp Fülki Serap İle Suyunca” İsimli Eser	82
4.12.1. Siphir Makamında Ağır Semai Formunda “Vardım Yanaşıp Fülki Serap İle Suyunca” Eserin Notası ve Sözleri	82
4.12.2. Siphir Makamında Ağır Semai Formunda “Vardım Yanaşıp Fülki Serap İle Suyunca” Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı	84

4.12.3. Siphir Makamında Ağır Semai Formunda “Vardım Yanaşıp Fülki Serap İle Suyunca” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri.....	84
4.13. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği “Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi” İsimli Eser.....	86
4.13.1. Karcığar Makamında Ağır Semai Formunda “Amâde Olup Zevki Ceme Zümre-i Rindân” Eserin Notası ve Sözleri.....	86
4.13.2. Karcığar Makamında Ağır Semai Formunda “Amâde Olup Zevki Ceme Zümre-i Rindân” Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı	91
4.13.3. Karcığar Makamında Ağır Semai Formunda “Amâde Olup Zevki Ceme Zümre-i Rindân” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri	91
4.14. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği “Gülşende Hezâr Nağme-İ Dem Sâz İle Mahzûz” İsimli Eser.....	94
4.14.1. Hicazkâr Makamında Ağır Semai Formunda “Gülşende Hezâr Nağme-İ Dem Sâz İle Mahzûz” Eserin Notası ve Sözleri.....	94
4.14.2. Hicazkâr Makamında Ağır Semai Formunda “Gülşende Hezâr Nağme-İ Dem Sâz İle Mahzûz” Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı	97
4.14.3. Hicazkâr Makamında Ağır Semai Formunda “Gülşende Hezâr Nağme-İ Dem Sâz İle Mahzûz” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri.....	97
4.15. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği “Açıldı Verdi Nev Bahar Bülbüller Etsin Der-i Gâm” İsimli Eser.....	100
4.15.1. Hüzam Makamında Ağır Semai Formunda “Açıldı Verdi Nev Bahar Bülbüller Etsin Der-i Gâm” Eserin Notası.....	100
4.15.2. Hüzam Makamında Ağır Semai Formunda “Açıldı Verdi Nev Bahar Bülbüller Etsin Der-i Gâm” Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı	104
4.15.3. Hüzam Makamında Ağır Semai Formunda “Açıldı Verdi Nev Bahar Bülbüller Etsin Der-i Gâm” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri.....	104
4.16. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği “Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi” İsimli Eser.....	107
4.16.1. Hüzam Makamında Ağır Semai Formunda “Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi” Eserin Notası ve Sözleri	107
4.16.2. Hüzam Makamında Ağır Semai Formunda “Ah Eyle Gönül Vuslatı Cânâ İse Maksûd” Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı.....	112
4.16.3. Hüzam Makamında Ağır Semai Formunda “Ah Eyle Gönül Vuslatı Cânâ İse Maksûd” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri	112

4.17. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Ey Gonçe-İ Zibâyî Gülistânî Tarâvet" İsimli Eser.....	114
4.17.1. Nevâ Buselik Makamında Ağır Semai Formunda "Ey Gonçe-İ Zibâyî Gülistânî Tarâvet" Eserin Notası ve Sözleri	114
4.17.2. Nevâ Buselik Makamında Ağır Semai Formunda "Ey Gonçe-İ Zibâyî Gülistânî Tarâvet" Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı..	117
4.17.3. Nevâ Buselik Makamında Ağır Semai Formunda "Ey Gonçe-İ Zibâyî Gülistânî Tarâvet" Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri	117
4.18. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Gül Yüzün Gülşende Cânâ Gösterirken Gül Güle" İsimli Eser	119
4.18.1. Nevâ Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda "Gül Yüzün Gülşende Cânâ Gösterirken Gül Güle" Eserin Notası ve Sözleri.....	119
4.18.2. Nevâ Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda "Gül Yüzün Gülşende Cânâ Gösterirken Gül Güle" Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı	123
4.18.3. Nevâ Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda "Gül Yüzün Gülşende Cânâ Gösterirken Gül Güle" Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri.....	123
4.19. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Dil Hasreti Valsin İle Nâlân Gel Efendim" İsimli Eser	125
4.19.1. Sûzidil Makamında Ağır Semai Formunda "Dil Hasreti Valsin İle Nâlân Gel Efendim" Eserin Notası ve Sözleri	125
4.19.2. Sûzidil Makamında Ağır Semai Formunda "Dil Hasreti Valsin İle Nâlân Gel Efendim" Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı.....	129
4.19.3. Sûzidil Makamında Ağır Semai Formunda "Dil Hasreti Valsin İle Nâlân Gel Efendim" Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri	129
4.20. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Naz Etse Nola Cihâne Ol Gül" İsimli Eser	131
4.20.1. Şehnâz Buselik Makamında Ağır Semai Formunda "Naz Etse Nola Cihâne Ol Gül" Eserin Notası ve Sözleri	131
4.20.2. Şehnâz Buselik Makamında Ağır Semai Formunda "Naz Etse Nola Cihâne Ol Gül" Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı	134
4.20.3. Şehnâz Buselik Makamında Ağır Semai Formunda "Naz Etse Nola Cihâne Ol Gül" Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri	134
4.21. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Diriğ Etmez Mey-İ Cevri Sunar Her Lâhza Cânânım" İsimli Eser	136

4.21.1. Tahir Makamında Ağır Semai Formunda “Diriğ Etmez Mey-İ Cevri Sunar Her Lâhza Cânânım” Eserin Notası ve Sözleri	136
4.21.2. Tahir Makamında Ağır Semai Formunda “Diriğ Etmez Mey-İ Cevri Sunar Her Lâhza Cânânım” Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı	140
4.21.3. Tahir Makamında Ağır Semai Formunda “Diriğ Etmez Mey-İ Cevri Sunar Her Lâhza Cânânım” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri	140
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	143
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	143
5.1. Sonuç	143
5.2. Öneriler	146
KAYNAKÇA.....	147

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

XVIII. yüzyılın önde gelen bestekârlarından Mehmet Zekâî Dede Efendi, Geleneksel Türk Müziğine yaşadığı dönemde damgasını vurmuş, Hammamizâde İsmail Dede Efendinin öğrenciliğinde mûsikîde ustalaşmaya başlamış, hocasının ve devrin önde gelen birçok bestekârının takdirlerini kazanmıştır. Sanat hayatı boyunca bestelediği eser sayısı oldukça fazla olmakla birlikte dini ve din dışı formlarda bestelediği 206 eser günümüze ulaşabilmiştir.

Mehmet Zekâî Dede Efendinin yaşadığı XVIII. yüzyıl'da sözlü eser bestelemek üzere kullanılan güftelere baktığımızda hemen hemen hepsinin arûz kalıbı ile yazıldığını görmekteyiz. Türk edebiyatı için arûz vezninin anlamı XVI. yüzyıldan itibaren önem kazansa da Geleneksek Türk Müziği için özellikle sözlü eserlerin bestelenmesinde kullanılması klasik dönem bestekarları içerisinde neredeyse bir zorunluluk olarak görülmüştür. Bu durumun başlıca sebebi hiç şüphesiz usûl ile arûz vezninin doğrudan ilişkisidir. Arûz kalıplarındaki kısa ve uzun hecelerin, bestekarın bestelemek üzere seçtiği makamda kurguladığı cümlelerin kısa ve uzun zamanlarına göre ayarlanması olarak kısaca ifade edebiliriz. Fakat bu durumun sadece hecelerin ve zamanların birbirine uyumlu şekilde ayarlanması şeklinde görülmemesi gerekmektedir. Öyle ki bu hece ve zaman uyumu gözetilirken makamı da gelenekte olması gerektiği gibi işlemek ve kurgulanan melodik cümlelerle, edebi kompozisyon yazarcasına bir bütün halinde eseri oluşturmak gerektiği unutulmamalıdır.

Ulusların var olmalarını sağlayan etkenlerin başında hiç şüphesiz kültürleri gelmektedir. Kendi öz kültürüne ve değerlerine sahip çıkan milletler gelecek nesillere bu mirası bozulmadan aktarmakla sorumludurlar. Bu hassasiyet gelecek yüzyıllarda kendi kültürüne vâkıf olan bir toplumun yetişmesinde büyük bir rol oynayacaktır.

“Dünyada birçok toplumun kendi kültürlerini yansıttıkları farklı türlerde müzik kültürleri vardır. Bu müzik türleri toplumların duygu ve düşüncelerini ifade etmenin yanı sıra başka toplumların da bu müzik türlerinden etkilenmelerine olanak sağlar. Türk halkına özgü sanatın, yaşayış şekillerinin, müzik üzerine düşünce ve davranışlarının hepsi Türk müzik kültürünü oluşturur” (Budak, 2006:7).

Geleneksel Türk Müziğinde sözlü müzik oldukça yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Geçtiğimiz yüzyılın içinde yaşamış mûsîkişinaslara baktığımızda, sözlü müziğin saz müziğinden icrâ bakımından daha ön planda olduğunu mevcut kayıtlardan da anlamaktayız. Sözlü eserlerin bestelenmesinde arûz kalıplarının kullanılmasının önemi oldukça fazladır. Öyle ki bestekarlar bestelemek istedikleri form ve usûl yapısına göre güfte seçmişlerdir. Bunun başlıca sebebi arûz kalıplarının Türk müziğindeki iki zamanlıdan yüz yirmi zamanlıya kadar olan usul silsilesi içerisinde bir veya birden çok usûl ile beste yapılabilecek uyumlulukta olmasıdır.

“Musiki’nin karakteristik şekli enstrümantel müziğin yanı sıra daha çok sözlü müziğin önde olduğu bir yapıyla bütünleşmiştir. Bu durum dolayısıyla Türk müziğinin ağırlıklı olarak sözlü bir müzik türü olduğu söylenilebilir. Türk şiiri denilince yaklaşık 10 asırdır ilk olarak akla arûz vezni gelmektedir. Türk müziğindeki güfteler ile besteler arasındaki ilişkinin kaçınılmaz olduğu aşıkardır” (Tanrıkörur, 1998: 80).

Cinuçen Tanrıkörurun da yukarıda bahsettiği üzere Türk müzik kültürü içerisinde sözlü müzik türü önemli bir yere sahiptir. Bu kültür içerisinde günümüze kadar ulaşmış olan sözlü müzik formlarına ait bestekarlardan biri de Mehmet Zekâi Dede Efendidir. Yapılan bu çalışmada, eski ismiyle Dârülelhan günümüz ismiyle İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarından elde edilen Dede Efendinin "Ağır Semai" formunu kullanarak bestelediği 21 eser incelenecektir.

1.1. Problem Durumu

XVIII. yüzyılın önde gelen bestekârlarından Mehmet Zekâi Dede Efendi klasik dönemin son temsilcilerinden olmakla birlikte yaptığı bestelerle neo klasik döneme geçişte köprü vazifesi görmüş, hocasından aldığı meşk eğitimini kendi istidatı ile

birleştirmiş ve bunu eserlerinde var gücüyle hissettirmiş bir bestekâr olarak Türk Müzik Kültüründe iz bırakmıştır.

Yapılan bu çalışma ile, büyük ve küçük formda birçok sözlü eser besteleyen Mehmet Zekâî Dede Efendinin, usûl ve makam zenginliği yönünden ağır semai formunda bestelediği 21 eser ele alınmıştır. Mehmet Zekâî Dede Efendinin ağır semai formunda olan eserlerinde genellikle hangi arûz kalıplarını kullanıldığı, ağır semai formunda bestelenen eserlerin hangi usuller ile bestelendiği, usûl-arûz vezin ilişkisi açısından hangi özellikleri taşıdığı, eser içerisinde usûle dağıtılan güftelerin açık kapalı hece farklılıklarının gözetip gözetilmediği ve eser içerisinde kullanılan güftelerin edebi yönden şekil özelliklerinin anlaşılması saptanmaya çalışılmış olup bu nedenle araştırmanın problem durumu;

Geleneksel Türk Müziği bestekârlarından Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" formunda bestelediği 21 eserin usûl-arûz vezin ilişkisi nasıldır? olarak belirlenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" formunu kullanarak bestelediği 21 eserin günümüz ses sitemine göre notaları ve sözlerinin tespiti, usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonların oluşturulması, eserlerin güftelerinin şekil özelliklerini oluşturarak hangi arûz kalıplarının yoğunlukla kullanıldığı bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada Mehmet Zekâî Dede Efendinin eserlerinin ele alınmasının önemi, bestekarın XVIII. yüzyıl'da klasik dönemin temsilcileri arasında olması, aynı zamanda gelenekten gelen beste anlayışını devam ettirmesinin yanında klasik dönem ile neo klasik dönem arasında köprü vazifesi görmesidir. Dede Efendinin ağır semai formundaki eserlerinin ele alınması ise ağır semai formunun bestelenmesinde kullanılan küçük usullerin bu formu küçük bir form olarak nitelendirmesine rağmen bestekarın kullandığı melodik cümlelerin kullanılan arûz vezinlerinden dolayı uzun

soluklu olması ve büyük formda eserleri andıran bir bütünlüğün ortaya çıkarması açısından önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

- Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" formunda bestelediği 21 eser ile,
- Bu eserlerin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonlar, güftelerinin şekil özellikleri ve arûz kalıplarının tespiti ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2. 1. Mehmet Zekâi Dede'nin Hayatı

Mehmet Zekâi Dede Efendi, 1825 yılında İstanbul'un Eyüp semtinde doğmuştur. Cumadelâhire'nin 28. Salı günü 25 kasım 1887 de vefat etmiştir (Yektâ, 2000:12, 45). Dede Efendi, babası ve amcasından Kurân ve hat öğrenmeye başlamış aynı zamanda da Lâlelizâde İlkokuluna devam etmiştir. Eyyûbî Mehmet Bey'den ilk Mûsikî derslerini almış daha sonra Hammâmîzâde İsmail Dede Efendi ile Mûsikî eğitimine devam etmiştir (Aksüt, 1993:215).

Mûsikî alanında hızlı bir ilerleme kaydeden Zekâi Bey, sahip olduğu istidat gelişimini olumlu yönde etkilemiş, hocaları tarafından musikiye bu denli yatkınlığı takdir edilmiştir. İlk beste örneklerini dini musîkî'de vermiştir. Zekâi bey'in musîkî alanında hüneri ve istîdatı dönemin en büyük bestekârlarından olan İsmail Dede Efendi'nin kulağına kadar gitmiştir. 'İlk tanışmaları Hammâmîzâde İsmail Dede Efendi'nin konağında olmuştur' (Yenigün, 1955:926). 'Çile çıkarmadan mûsikîdeki hüneri Dede unvanını almıştır' (Aksüt, 1993:214).

'Mevlevî geleneğinde 'dede' ünvânı alınabilmesi mevlevî hanenin kapısından giren talebenin bin bir gün orda kalması, mevlevî tabiriyle 'çile' çekmesi lazımdı. Bu süreyi her olursa olsun tamamlayamayan dede ünvânı alamazdı. Mehmet Zekâi Dede bu süreyi doldurmadan bu ünvânı almıştır' (Salgar, 2009:15).

Mehmet Zekâi Dede Efendi kendinden önceki dönemleri yani gelenekten gelen anlayışı benimsemiş, kendi döneminin geleneksel üslubunu kavramıştır. Geleneksel Türk Müziği üstündeki hassasiyetini ve ustalığını kullanarak gelecek kuşaklara bu üslubu aktarabilen son bestekâr olmuştur. Hammâmîzâde İsmail Dede Efendiden tek başına meşk edebilmiş yegane bestekârdır. Geleneksel Türk Müziğin'de birçok bestekâr ve icrâcı yaşadığı döneme yön verecek şekilde önem teşkil etmiştir.

Zekâi Dede XIX. Yüzyılın son çeyreğinde yaşamış olup, bir nevi geleneksel müzikte üslup değişikliğine şahit olmuş bir bestekardır. Büyük

formdaki eserlerin bu dönemde artık popülerliğini kaybetmesi ile yerine şarkı formunun yaygınlaşması bu döneme denk gelmiş olup, Zekâ Dede'nin bu süreci büyük bir olgunlukla değerlendirmesi ve yaklaşımını bozmaması aşikardır. Yaşamının son anlarında öğrencisi olma fırsatını yakalayan ünlü nazariyatçı ve bestekar Rauf Yekta Bey ile Dr. Suphi Ezgi Hammâmîzâde İsmail Dede Efendinin tek öğrencisi olan Zekâi Dededen yararlanmış olup, hocasının bilinmeyen yönlerini günümüze ulaşmasını sağlayan en büyük kaynakların başını çekmişlerdir. 'Zekâi Dede'nin en önemli özelliklerinin başında hiç şüphesiz öğreticiliği gelmektedir. Darüşşafaka'da vermiş olduğu derslerle meşk sisteminin devamına olanak sağlamıştır' (Süreksan, 1997:4).

“Meşk sistemi mûsikîmiz için çok büyük anlamlar ifade etmekle birlikte, meşk sistemindeki öğrencilerin zaman zaman hocalarıyla birlikte meşk usulü ile öğrendikleri eserleri yanlış şekilde bir başka öğrenciye aktarmaları bu sistemin en büyük sıkıntılarından başında gelmektedir’ (Behar, 1998:130). ‘Zekâi Dede Efendinin yaşadığı dönem meşk sisteminin değişim dönemi olarak ifade edilmektedir. Bu değişimin kaynağı şüphesiz nota yazısının kullanılabilirliği olmuştur. Bu süreç meşk sistemini yavaş yavaş okullarda nota aracılığıyla müzik öğrenme şekline bırakmıştır” (Yenigün, 1955:245).

2.2. Geleneksel Türk Müziğinde Form ve Ağır Semai Formu

Geleneksek Türk Müziğinde bestekarların yüzyıllar boyunca sözlü ve sözsüz eserler meydana getirebilmeleri için uymak zorunda oldukları belli başlı kurallar bulunmaktaydı. Bu kurallar bütününe oluşturan her türlü etken formun yapısını ana hatlarıyla oluşturmuştur. Bu bütünlüğe sadece müzikal yönden bakmamak gerekir. Öyle ki güzel sanatların her alanında bu etkenler kendini fazlasıyla hissettirir.

“Öncelikle form ifadesini kelime anlamıyla açıklayacak olursak ritmik bir şekilde melodik hal almış ve bir düzen içinde hareket eden unsur diyebiliriz. Okuduğumuz hikayelerde veya romanlarda bizi o anlatının içine cümleler vardır. Müzikal anlamdaki cümleleri de bu hikayelere benzetmek hiç de yanlış olmaz. İşte bu müzikal cümleler belirli bir kompozisyonu bir araya getirir ve ortaya o formun oluşturduğu eser ortaya çıkar’ (Yahya Kaçar, 2009:293).

Türk Mûsîkîsi' nde form, sözlü ve sözsüz olmak üzere iki ana bölüme ayrılmaktadır. Mehmet Zekâî Dede Efendinin bestelediği ağır semai formundaki eserler sözlü formdaki eserler içerisinde yer almaktadır.

‘Form denilen yapıyı sadece bestekârın ilgili olduğu bir teknik kısım olarak ele almamak gereklidir. Sanat eserini bir araya getiren bestekâr ile o sanat eserinin dinleyicisi arasında var olacak bağın en büyük kaynağını hiç şüphesiz form denilen olgu oluşturmaktadır’ (Tanrıkorur, 2003: 48). ‘Ağır semai Türk mûsîkîsinin din dışı sözlü büyük eser formlarından biridir. Klâsik fasıllarda Beste’lerle Yürük semâî sonrasında icra edilir. Aksak Semâî ve ağır aksak semai şekli ile çok fazla olmamakla birlikte Sengin Semâî ve ağır sengin semai şekliyle bestelenir’ (Tanrıkorur, 2003: 158).

2.3. Geleneksel Türk Müziğin’ de Usûl

Geleneksel Türk Müziğinde usûl, saz ve ses icracıları açısından oldukça önemlidir. Eserler içerisinde usûlün birden çok etki ettiği faktör bulunmaktadır. Öncelikle usûlün aynı zamanda eserlerin yavaş veya hızlı olmasını ifade ettiğini söyleyebiliriz. Yani söyleyen ve çalanlar için icra edilecek eserin bir düzen içerisinde devamlılığını sağlar.

‘Vuruşlarının değerleri birbirine eşit veya eşit olmayan, fakat mutlaka muhtelif kuvvetli, yarı kuvveti ve zayıf zamanların belli bir şekilde sıralanmasıyla meydana gelen belli kalıplar halindeki sayı veya vuruş gruplarına usûl denir. Usûlün vurulan her parçasına darb denir. Usûl, “zamanın kalıplaşmış halidir” veya “değişik düzümlerin birleşmesinden meydana gelmiş ve kalıp halinde belirlenmiş ölçüdür” diye tarif etmek mümkündür. Bir usûlün meydana gelebilmesi için en azından bir kuvvetli be bir de zayıf zamana gerek vardır. Bu bakımdan “bir zamanlı” usûl olmaz’ (Özkan, 2000:561).

Türk müziği konuları içerisinde ‘usûl’ ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımlar içerisinde çeşitli görüşlere yer verildiği için yukarıda Özkan’ın usûl ile ilgili vermiş olduğumuz alıntıyı destekleyen diğer bir tanımı da Cinuçen Tanrıkorur şu şekilde yapmaktadır.

Dilimizde “usûl” kelimesinin iki anlamı vardır: birincisi, ‘Hukuk Mahkemeleri Usûlü Kanunu’, ‘usûlsüz işlem’, vb. örneklerde görüldüğü gibi, “yol-yordam, doğru yöntem, metod”, öbürü “Türk mûsikîsinde kalıp-ölçü”. ‘Her anlamıyla kelime, Arapça ‘asıl, esas’ demek olan ‘asl’ ın (elif-sad-lam) çoğuludur ve aslî imlâsında elif-sad-vav-lam harfleriyle yazıldığı için, ikinci U’ daki şapkanın mutlaka konması gerekir; hem ‘sâkin, yavaş’ anlamındaki ‘usul-usul’ la karışmasın, hem de asıl yazılışındaki U’yu uzatan vav harfi atlanmasın diye. Usûl’ün mûsikî terimi olarak tarifini vereceğiz, ancak bu tarifi daha kolay anlaşılabilmesi için, önce ‘ritm’ ve ‘ölçü’ adı verilen iki kavramın açıklanmasında zaruret vardır. Kalbin ve saatin tik-tak’ ları, gece-gündüz ve mevsimlerin birbirini kovalaması, lastiği bozulmuş bir musluğun şıp-şıp-şıp diye su damlatması, atın sürekli dörtnal gitmesi gibi, zaman ve mekândaki düzgün ve kesintisiz akıp giden düzene, müzikte ritm (düzüm veya tartım) denir. Bu düzen notalarla gösterilir ve toplamı eşit değerlerden meydana gelen düşey çizgilerle sınırlandırılırsa, ‘ölçü’ ler ortaya çıkar: iki dörtlük, üç dörtlük, dört dörtlük diye. İşte, Türk Mûsikîsiyle birlikte diğer bazı doğu müziklerine mahsus olan ve şiirdeki vezinlere uygunluk ile teknik sebeplerden kaynaklanan ‘usûl’ kavramı bu noktadan sonra söz konusu olur ki, “ölçülerin belli amaçlarla kalıplaştırılmış şekli” demektir (Tanrıkorur, 1998:45).

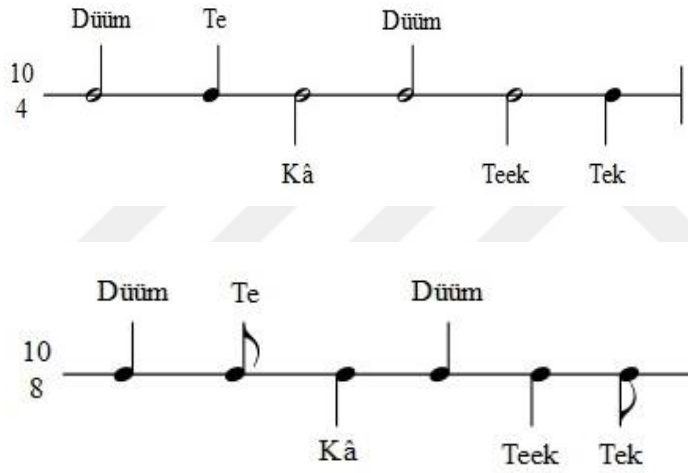
Tanrıkorur’un da yukarıda belirttiği gibi usûl sözcüğünü oluşturan ikinci ‘û’ harfinin neden böyle yazılması gerektiği sorusuna cevap vermiştir.

‘Türk mûsikîsinde usûller önce Basit ve Mürekkeb (birleşik) oluşları bakımından ikiye ayrılırlar. Basit usûller; bileşimine başka bir usûl girmemiş olan usûllerdir ki, iki zamanlı Nim Sofyan usûlü ile, üç zamanlı Semâi usûlünden başka Türk mûsikîsinde basit usûl yoktur. Bu iki basit usûl, diğer bütün usûllerin birleşimine girerler. Mürekkeb usûller; bileşimine iki veya daha fazla usullerin karıştığı usûllerdir ki, dört zamanlı Sofyan usûlünden başlayarak bütün Türk mûsikîsi usûlleri bileşik usûllerdir. İki zamanlı’dan 15 zamanlı’ya kadar olan (15 zamanlı dahil) usuller küçük usûllerdir, on altı zamanlı’dan başlayarak büyüğe doğru giden bütün usûller büyük usûllerdir’ (Özkan, 2000:563)

Usûllerin oluşları bakımından ikiye ayrılması konusunda Özkan'ın da yukarıda belirttiği gibi iki zamanlıdan yüzyirmi zamanlıya kadar olan usullerin onbeş zamanlıya kadar olan usullerin basit, onaltı zamanlıdan sonraki usullerin birleşik usûl olduğu ifade edilmiştir.

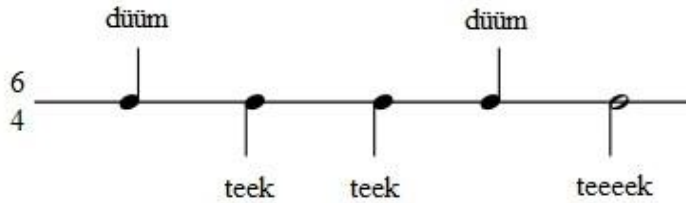
2.3.1. Aksak Semai ve Ağır Aksak Semai Usûlü

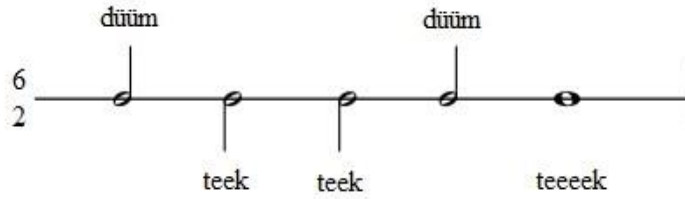
10 zamanlı ve 6 vuruş ile ifade edilen, sekizlik birimle yazılan ve çoğunlukla Ağır Semâi formundaki sözlü eserlerle Saz semâisi formundaki saz eserlerinin ilk üç hanesinde(bölüm), nadiren de şarkıların bestelenmesinde kullanılan bir küçük usûl. Şematik gösterilişi şöyledir (Tanrıkörur, 2003:160).

2.3.2. Sengin Semai ve Ağır Sengin Semai Usulü

6 zamanlı olan ve 6 vuruş ile ifade edilen, birim zaman olarak dörtlük ve Ağır mertebesiyle ikilik kullanan küçük usûl (Tanrıkörur, 2003:159).

2.4. Âruz Vezni

Geride bıraktığımız dört asır içerisinde bestekârların sözlü eser besteleme anlayışlarını yakından incelediğimiz zaman kullanılan güfteler ile usûller arasında ilişkinin olduğu görülmektedir. Ârûz vezninin islamiyetle birlikte Türk edebiyatının içerisine girmesi, Türkçenin kelime hazinesinin genişlemesi ve uzun sesli hecelere kavuşması Ârûz kullanarak şiir yazımı konusunda edebiyatçılara büyük bir hareket alanı sağlamıştır. Bu sebeple bestekârlar, bestelemek istedikleri form dolayısıyla usûl yapısına göre arûz vezinleri seçmişlerdir.

Ârûz vezninin Türk edebiyatı içerisine dahil olma sürecini ilgili alan uzmanları şu şekilde ifade etmektedirler:

Ârûz vezni için islâm coğrafyasındaki hemen hemen bütün devletlerin ortak noktada buluştukları bir şiir ölçü şekli diyebiliriz (Tanrıkorur, 1998:81). Türkler islâmiyeti kabul ettikten sonra özellikle medrese kültürüyle yetişen aydın kesim, Fars edebiyatının etkisinde kalmış ve Fars aruzunu olduğu gibi kabul ederek kullanmaya başlamıştır. Bu suretle Araplardan Farslara geçen ârûz, onlardan da bize geçmiştir (Gözler, 1980: 14). Ârûz vezniyle yazılan ilk eser, Karahanlılar zamanında gerçekleşmiştir. Kutdgu- Bilig, (Kutlu bilgi) adını taşıyan bu eserin yazarı Karahanlılar devletinin saray nazırı olan Yusuf Has Hâcîp'dir. Eser 1069 yılında tamamlanmış olup yedi bin beyte yakındır (Gözler, 1980:14). Türk dil bilgisine göre ifade edecek olursak ünlü ile biten hecelerin açık, ünsüz ile biten hecelerin kapalı şekilde gösterildiği sistem olan arûz, arap kültürünün bir yansıması olarak başka milletlerin kültür ve edebiyatlarına girmiş ve sıklıkla kullanılmıştır (Kesik, Şenödeyici, 2019:9). Türk şiirinde kullanılan hece ölçüsünden temelde çok büyük farklılıkları bulunan Aruz, Türkçenin fonetik yapısına uygun olmaması ve farklı kültürlerin kelimelerini içermesi bakımından hece ölçüsünden farklı

değerlendirilmelidir. Arûz vezni kemmî (quantitatif) bir ölçü değil, keyfî (qualitatif) bir ölçüdür (Timurtaş, 1999: 194). Geçtiğimiz beş asır içerisinde arûz Türk şiirinin içinde kendini kabul ettirmiştir. XVI. Sonrasında birçok ünlü şair hatasız şekilde ve büyük bir ustalık göstererek şaheser eserler meydana getirmişlerdir (İpekten, 1994: 141).

2.5. Âruz Vezninin Uygulanması

Türk edebiyatı için arûz vezninin anlamı XVI. yy'dan itibaren önem kazansa da Geleneksek Türk Müziği için özellikle sözlü eserlerin bestelenmesinde kullanılması klasik dönem bestekarları içerisinde neredeyse bir zorunluluk olarak görülmüştür. Arûz kalıplarındaki kısa ve uzun hecelerin, bestekarın bestelemek üzere seçtiği makamda kurguladığı cümlelerin kısa ve uzun zamanlarına göre ayarlanması olarak kısaca ifade edebiliriz.

Öncelikle açık(kısa) ve kapalı(uzun) heceler tespit edilmelidir. Bu işlem yapılırken açık hece için (.) ve kapalı hece için (-) işaretleri kullanılmalıdır. Kalıp, sadece bir mısra değil, beytin tümündeki açık ve kapalı hecelerin gösterilmesi yoluyla bulunmalıdır. Bu esnada alt mısradaki heceler sırasıyla üst mısradakilerle kıyaslanmalıdır. Birbirine karşılık gelen hecelerde bir uyumsuzluk varsa, yani mısralarda aynı yere denk gelen hecelerden birisi kapalı diğeri açıksa; açık olanı kapatarak imale yapılmalıdır. Kapalı olan heceyi ulama olmaksızın açık kabul etmek öncelikli tercih olmalıdır. Çünkü şairlerimiz, beyitlerde sıklıkla imale kullandıkları halde, zihafa olabildiğince az başvurmuşlardır. Çünkü imale, yeri geldiğinde ahenk sağlamak ya da bir duygu halini aksettirmek için kullanılan bir özellik iken, zihaf kusur sayılır. Bu nedenle şairin beyitte öncelikle imale yapmış olabileceği ihtimali değerlendirilmelidir. Eğer beytin takti, vezinlerden birine uymuyorsa, zihaf ihtimalleri değerlendirilmelidir. Yapılan bu işlemden sonra alt ve üst mısra sırasıyla aynı açık ve kapalı heceleri içerecek şekilde dizilmelidir (Kesik, Şenödeyici, 2019:30,31).

2.5.1. Vasl (Ulama)

Sözlük anlamı “birleştirme, ulaştırma” demektir. Böylelikle kapalı hece açık heceye dönüştürülür. Ulama dilin doğasında bulunan bir özelliktir (Kesik, Şenödeyici, 2019:27).

2.5.2. İmale (Uzatma)

Kısa ünlü ile biten bir heceyi uzun ünlü değerine yükseltmektir. Özellikle de Türk hecelerdeki kısa ünlüler üzerinde yapılmıştır (Kesik, Şenödeyici, 2019:28).

2.5.3. Zihâf

Sessiz harf ile biten hecenin sesli harfle biten hece gibi kullanılması. Bu uygulama bir kusur sayılır (Kesik, Şenödeyici, 2019:29).

2.5.4 Med

Şiir içerisindeki bazı hecelerin tek değil de çift hece olarak ifade edilmesi (Kesik, Şenödeyici, 2019:31).

2.5.5. Tef'ile

Vezinlerin oluşmasına olanak sağlayan 8 ana kelime vardır. Bunlara Tef'ile veya cüz' adı verilir. Bunlar;

- Fâ'ilün
- Fe ûlün
- Mef'ûlâtü
- Fâ'ilâtün
- Mefâ'ilün
- Müstef'îlün
- Müstefâ'ilün
- Müfâ'iletün

Bu kelimeler Arapça dil bilgisi kurallarına göre fe-a-le üçlü kökünden türetilmiştir. Bu tef' ilelerin sayısı birtakım değişikliklerle 41'e kadar ulaşır ve meydana getirdikleri 16 vezin, asıl vezinleri oluşturur. Bu vezinlere bahir deniz. Diğer vezinler bu bahirlerden doğmuştur (Kesik, Şenödeyici, 2019:29)

2.5.6. Taktî

Asıl anlamı “kesmek, parçalamak, parçalara bölmek” olan taktî, aruzla yazılmış bir mısraı cüz'(parça) lerine ayırmaktır. Bu uygulama şiirin veznini bulmayı ve şiiri bulunan vezne göre ahenkli bir şekilde okumayı sağlar (Kesik, Şenödeyici, 2019:29).

2.6. Ağır Semai formunda kullanılan Ârûz kalıpları

Ağır semai formunun kullandığı aksak semai, ağır aksak semai, sengin semai ve ağır sengin semai usullerinde bestelenen güfteler, iki temel bahirden meydana gelmektedir. Bahir sözlük anlamı olarak büyük göl, deniz anlamında kullanılsa da edebi bir terim olarak, arûz ahengini oluşturan her bir kalıp olduğu söylenebilir. Mehmet Zekâi Dede Efendinin bestelediği ağır semai formunda olan eserlerdeki Arûz kalıplarının, hecez bahri ve remel bahrinden bestelendiği görülmektedir.

2.6.1. Hecez Bahri

“Hecez arapçada "güzel sesle ve bağırarak şarkı söyleme" demektir. Arap aruzunun altıncı bahridir. Türk şiirinde sevilen bir bahir olmakla birlikte, sekiz kalıbı kullanılmıştır” (İpekten, 1994: 170)

Bunlar:

- Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/
- Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/
- Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Fe'ülün
- Mefâ'ilün/ Fe'ülün/ Mefâ'ilün/ Fe'ülün
- Mefâ'ilün/ Fa'ülün
- Mef'ülü/ Mefâ'ilün/Mef'ülü/ Mefâ'ilün

- Mef'ûlü/ Mefâ'ilün
- Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fa'ûlün

2.6.2. Remel Bahri

“Türk şairlerince çok benimsenmiş olup, Türk şiirinde dokuz kalıbı bulunmaktadır” (İpekten, 1994: 222).

Bunlar:

- Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün /Fâ'ilâtün
- Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün
- Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün
- Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün
- Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün
- Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün
- Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/Fe'ilün
- F'ilâtün/ Fe'ilâtün/Fe'ilün
- Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fâ'ilâtün

Yukarıdaki hecez ve remel bahrilerinden yola çıkarak Mehmet Zekâi Dede'nin tamamı 21 tane olan Ağır semailerinin aşağıdaki vezin kalıplarından oluştuğunu söyleyebiliriz.

- Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/ Fe'ûlün
- Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün
- Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün
- Mefâ'ilü/Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün
- Mef'ûlü /Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün
- Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fâ'ilâtün

Yukarıdaki hecez ve remel bahrilerinden farklı olarak Mehmet Zekâi Dede Efendinin bir ağır semâisi aşağıdaki kalıpla bestelenmiştir.

- Müstefilâtün / Müstefilâtün

2.7. Âsûl Ârûz Vezin İlişkisi

Türk edebiyatı için arûz vezninin anlamı XVI. yy'dan itibaren önem kazansa da Geleneksek Türk Müziği için özellikle sözlü eserlerin bestelenmesinde kullanılması klasik dönem bestekarları içerisinde neredeyse bir zorunluluk olarak görülmüştür. Bu durumun başlıca sebebi hiç şüphesiz usûl ile arûz vezninin doğrudan ilişkisidir. Arûz kalıplarındaki kısa ve uzun hecelerin, bestekarın bestelemek üzere seçtiği makamda kurguladığı cümlelerin kısa ve uzun zamanlarına göre ayarlanması olarak kısaca ifade edebiliriz. Fakat bu durumun sadece hecelerin ve zamanların birbirine uyumlu şekilde ayarlanması şeklinde görülmemesi gerekmektedir. Öyle ki bu hece ve zaman uyumu gözetilirken makamı gelenekte olması gerektiği gibi işlemek ve kurgulanan melodik cümlelerle, edebi kompozisyon yazarcasına bir bütün halinde eseri oluşturmak gerektiği unutulmamalıdır.

En eski Türk şairlerinin eski Türkçe ile yazılmış eserlerine bakıldığında şairleri' de birçok arûz kalıbını kullandıkları bilinmektedir. Geçtiğimiz 2.5 asır içerisinde bestelenmiş sözlü eserlerimize bakıldığında, bu eserlerin sözlerinin vezni ile besteleri arasındaki kuvvetli ilişkiyi yakından görmekteyiz. Farsça, Arapça ve Asya Türkçesi gibi büyük kelime hazinesinin bulunduğu dillerin Anadolu Türkçesine eklenmesiyle zenginleşen günümüz Türkçesi, uzun sesli hecelere kavuşmuştur. Böylelikle arûzun usûl ile arasındaki bağlantı kuvvetlenmiştir (Tanrıkorur, 2003:85-87).

Cinuçen Tanrıkorur'un yukarıda belirttiği gibi belli Ârûz kalıpları kullanılarak yazılmış güftelerin her birinin Geleneksel Türk Müziğinde bir Âsûl ile ifade edilmesi mümkün görünmektedir. Geçtiğimiz yüzyıllarda edebiyatçılar tarafından Ârûzun fazlasıyla kullanılması eserlerin ortaya çıkması konusunda bestekârlara olukça ilham verici bir unsur haline gelmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Araştırmanın yöntem bölümünde, araştırma modeline, verilerin toplanması ve verilerin analizine ait bilgilere yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Yapılan bu çalışma nitel bir araştırmadır. ‘Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve döküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir’ (Yıldırım, 2006: 39).

Bu araştırmada sistematik derleme deseni kullanılmıştır. ‘Sistematik derlemelerde araştırma konusu detaylı bir şekilde belirli ölçütler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Burada tarama, çıkarma kriterleri araştırmacı tarafından belirlenmektedir. Sonrasında araştırmacı ulaştığı sonuçlar güçlü kanıtlarla yorumlar’ (Hatipoğlu, 2021: 7-10).

Bu çalışmada kullanılacak eserlerin notasının teminine Kültür Bakanlığı Klasik Türk Müziği arşivinden daha sonra TRT Türk Müziği nota arşivinden taranarak başlanmış, iki kurumunda sahip olduğu notaların eski ismiyle Dârülelhan şimdiki ismiyle İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarının yayınlamış olduğu Mehmet Zekâi Dede Efendi koleksiyonundan alınmış notalar olduğu anlaşılmış ve bu kurumdan taranarak ulaşılmıştır.

3.2. Verilerin Toplanması

Veriler, amaçlı örneklem türlerinden ölçüt örnekleme yoluyla belirli kriterlere göre belirlenmiştir. ‘Ölçüt örneklem Önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Ölçüt araştırmacı tarafından oluşturulur ya da daha önceden hazırlanmış ölçütler listesi kullanılabilir’ (Marshall & Rossman, 2014).

Bu çalışmanın başlıca kriterlerini öncelikle Mehmet Zekâi Dede Efendinin ağır semai formundaki eserleri oluşturmuştur. Daha sonra ûsûl-ârûz vezni ilişkisini gösteren şablonlar, bu şablonlarda eserlerdeki usûl-arûz vezni ilişkisi, şablonun altında kalan bölümde ise ilk olarak eserin vezni ile veznin alt kısmında da eserin güftesi yerleştirilerek çalışmanın kriterleri şekillendirilmiştir.

Çalışmanın verileri, döküman inceleme tekniği kullanılarak toplanmıştır. ‘Döküman inceleme, basılmış ve elektronik ortamda olan çalıma ile ilgili belgeleri incelemek, veri saptamak ve bu verileri değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir’ (Kıral, 2020: 173; Yıldırım & Şimşek, 2006: 187).

Döküman incelemesi sonucunda eski ismi ile Dârülelhan şimdiki ismiyle İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarının yayınlamış olduğu Mehmet Zekâi Dede Efendi koleksiyonu taranarak ulaşılmıştır. Araştırmadaki güftelerin vezin tespitleri için; Sadun Aksüt "Türk Müziği Güfteler Hazinesi", Ethem Ruhi Öngör "Türk Musikisi Güfteler Antolojisi" ve Mehmet Turan Yazar'ın "Dilden Tele Güfte Antolojisi" incelenmiştir.

3.3. Verilerin Analizi

Araştırmada, nitel verileri anlayabilmek amacıyla betimsel analiz, derinlemesine inceleme ve yorumlama yapabilmek amacıyla da içerik analizi kullanılmıştır. Döküman incelemesi sonucunda İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Mehmet Zekâi Dede Efendi külliyyatında yer alan ağır semai formundaki eserlerin söz unsurları incelenmek amacıyla orijinal haline dokunulmadan olduğu gibi araştırma içinde verilmesi aşamasında betimsel analizden faydalanılmıştır. ‘Betimsel analiz, Birden çok veriye ulaşma şekliyle elde edilen bulguların belirlenmiş temalara göre özetlenerek yorumlanmasıdır’ (Özdemir, 2010: 336). Bu araştırma için betimsel analiz, ağır semai formundaki eserlerin güftelerinin doğrudan/değiştirilmeden sunulması aşamasında kullanılmıştır.

Çalışmada belirlenen ağır semai formunda bestelenmiş eserlerin güftelerinin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve eser içerisindeki melodik düzümün gösterilmesi ile bu güftelerin şekil özelliklerini derinlemesine inceleyebilmek,

Çıkarımlarda bulunabilmek amacıyla içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi; “kalıpları, temaları, önyargıları ve anlamları tespit etmek amacıyla belirli bir materyalin dikkatlice, ayrıntılı ve sistematik olarak incelenmesi ve yorumlanması” (Akt. Berg & amp; Lune,2015: 380) olarak tanımlanmıştır.

“İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilmeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilir” (Yıldırım ve şimşek, 2006: 227).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde, Mehmet Zekâî Dede Efendinin bestelemiş olduğu ağır semai formundaki 21 eserin notası, Osmanlı Devleti'nin ilk resmi müzik okulu olan “Dârüelhan” şimdiki adıyla İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı külliyyatından temin edilip, günümüz nota programları ile aslına uygun olarak yeniden notaya alınmıştır.

Bulgular bölümünde, öncelikle eserlerin notası, daha sonra ûsûl-ârûz vezni ilişkisini gösteren şablon yer almaktadır. Bu şablonda, eserlerdeki usûl-arûz vezni ilişkisini, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbını, alt çizgide ise eserin içindeki güftelere karşılık gelen melodik dağılımı gösterilmiştir. Şablonun altında kalan bölümde ise ilk olarak eserin vezni, veznin alt kısmında da eserin güftesi yerleştirilmiştir.

Eserlerin şekil özelliklerinde ise, önce güftenin tamamı yazılarak altına olması gereken vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Bu kalıba göre daha sonra vezin tâkti rakamsal şekilde gösterilip veznin ârûz kalıbı yazılmaya çalışılmıştır. Veznin oluşması için gerekli edebi arızalar kullanılacaksa da bunların gösterilmesi, güfteyi oluşturan fakat günümüz Türkçesiyle yazılmayan sözcüklerin Türkçe anlamlarının gösterilmesiyle son bulmuştur.

4.1. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi" İsimli Eser

Araştırmanın bu bölümünde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.1.1. "Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi" Eserin Notası ve Sözleri

Acem Makamında
Ağır Semai
" Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi "

Beste: Mehmet Zekâî Dede Efendi
Güfte: Anonim

Ah et me zem..... ik ra..... rı aş..... kî sak la rım

ca..... nım gi bi ah çak e der..... se si..... ne mi.....

.... a da ge..... ri..... ba..... nım gi..... bi

ö m rüm ya..... la..... yel lel li ye

lel..... lel..... lel..... li ah..... ter..... lel..... li

dost yel..... lel..... li ah... ser vi naz..... ça.....re saz.....

.... dil.....ne vaz..... a.... man..... a.... man

" Etmezem İkrânı Aşkı Saklarım Canım Gibi "

2

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi
Güfte: Anonim

SON

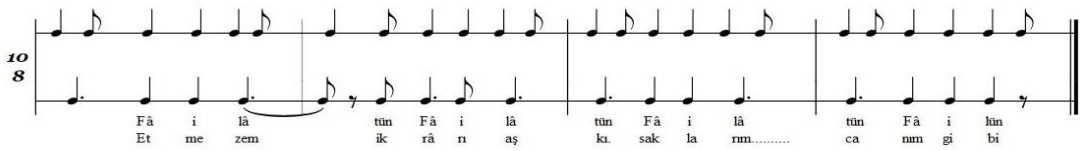

§

Etmez ikrânı aşkı saklarım canım gibi
Çâk ederse sinemi ada giribanım gibi
Ömrüm yala yel lel li yele lel li ah ter lel li
Dost yel lel li ah servinaz çaresaz dîlûvaz
Aman aman çâk ederse sinemi ada giribanım
Hanei aşkın derunu dilde abad olmadı
Ben harab olmakdayım bu kalbi viranım gibi

4.1.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâî Dede Efendiye, sözü anonim olan Acem makamındaki bu eser aksak semâî (10/8) usûlündedir. Dârülelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.1.2. “Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi” Eserin Usûl-Arûz Vezni İlişkisini Gösteren Şablon

Yukarıda da görüldüğü üzere, Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzümün birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (3+2+2+3), (1+1+1+3+1+3), (3+2+2+3), (3+2+2+2+1) şeklindeki düzümlerden meydana gelmiştir. Başlangıç ölçüsündeki düzümlerin ilki besteci tarafından 3 sekizlik terennüm olarak kullanılmış, daha sonraki düzümler güfte olarak kullanılmıştır. İkinci ölçüde ikinci düzümün es diğer düzümlerin güfte olarak kullanıldığı, üçüncü ve dördüncü ölçülerde düzümler söz gelecek şekilde kullanılmış olup dördüncü ölçünün son düzüm de bir sekizlik es ile son bulduğu görülmüştür.

4.1.3. Acem Makamında Ağır Semai Formunda “Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi” Eserinin Güftesinin Şekil Özellikleri

Et me zem ik / râ rı aş kı / sak la rım ca / nım gi bi
 — . — — / — . — — / — . — . / — . —

Çâk e der se / si ne mi a / da gi ri ba / nım gi bi
 — . — — / — . — — / — . — . / — . —
 Hâ ne i aş / kın de ru nu / dil de â bâd / ol ma dı
 — . — — / — . — — / — . — . / — . —
 Ben ha râb ol / mak ta yım bu / kal bi vi ra / nım gi bi
 — . — — / — . — — / — . — . / — . —

Takti: 4 / 4 / 4 / 3

Vezin: Fâilâtün/ Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün

Edebi Ârızalar: aş(kı), (ca) nım- (imâle)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

İkrâr: Herhangi bir konuda neticeye varmak.

Çâk: İyi, güzel, yarık, çatlak, yırtmaç.

Sine: Göğüs, uyuklama.

Ada: Düşmanlar.

Giriban: Elbise yakası.

Abâd: Sonsuz gelecek zaman, zenginleştirmek, huzur vermek.

Dil: Gönül, kalp, niyet.

Hârap: Tahrip edilmiş, yıkılmış.

Virân: Yıkık, harap olmak, perişan olmak.

Hâne: Ev.”

4.2. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semaî" Formunu Kullanarak Bestelediği “Bir Nazenine Aşıkı Zâr Olmak İsterim” İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.2.1. Acem Kürdi Makamında Ağır Semaî Formunda “Bir Nazenine Aşıkı Zâr Olmak İsterim” Eserin Notası ve Sözleri

Acem Kürdi Makamında
Ağır Semaî
'Bir nazenine aşıkı zâr olmak isterim'
Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi
Güfte: Anonim

Bir..... nâ..... ze ni..... ne bir..... nâ..... ze ni.....

..... ne â..... şı kı zâr..... ol mak..... is te.....

mem..... om rüm..... hey e fen dım.....

yar ce na nım..... mak..... bu li men.....

1. 2. 9. 11. 13.

vay hey ca..... nım vay hey ca nım

ol..... bah..... ri hüs ne ol..... bah..... ri hüs.....

.....ne mâ lik o lıp..... ru zi..... gâr.....

'Bir nâzenine aşıkı zâr olmak isterim'

2

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

Güfte: Anonim

15

de..... öm rüm hey e fen dim.....

17

yar ce na nım..... mak..... bu..... li men.....

19

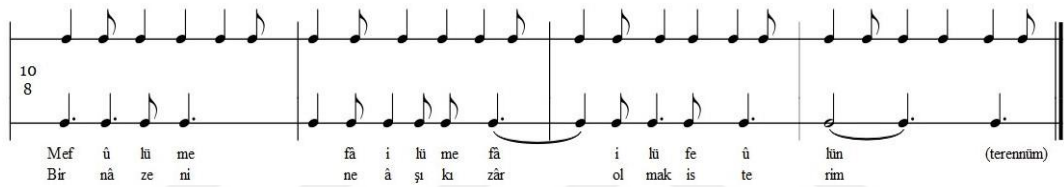
vay hey ca nım vay

SON

*Bir nâzenine âşıkı zâr olmak isterim
 Bir verdi bağı hüsne medar olmak isterim
 Ol bahri hüsne mâlik olup rûz-ı gârde
 Keşti vuslatına kenar olmak isterim
 Ömrüm hey efendim yar cananım makbulimen*

4.2.2.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Acem Kürdi makamındaki bu eser aksak semâi (10/8) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.2.2. Acem Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda “Bir Nazenine Aşık Zâr Olmak İsterim” Eserin Usûl-Arûz Vezni İlişkisini Gösteren Şablonu

Yukarıda da görüldüğü üzere, Bir Nazenine Aşık Zâr Olmak İsterim isimli eserin usûl-arûz vezni ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzümün birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (3+3+1+3), (2+1+2+1+1+3), (2+1+3+1+3), (4+3+3) şeklindeki düzümlerden meydana gelmiştir. İlk üç ölçüdeki düzümler besteci tarafından söz olarak kullanılmış, dördüncü ölçüdeki son düzüm olan üç sekizlik terennüme bırakılmıştır.

4.2.3. Acem Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda “Bir Nazenine Aşık Zâr Olmak İsterim” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Bir nâ ze ni ne a şı kı zar ol mak is te rim
 — — . / — . — . / . — — . / — . —
 Bir ver di ba ğı hüs ne me dar ol mak is te rim
 — — . / — . — . / . — — . / — . —
 Ol bah ri hüs ne ma lik o lup ru z ı gâr de
 — — . / — . — . / . — — . / — . —

Keş ti i vu la tı na ke nar ol mak is te rim
 — — . / — . — . / . — — . / — . —

Takti: 3 / 4 / 4 / 3

Vezni: Mef'ûlü / Mefâilü / Mefâilü / Feûlün

Edebi Ârızalar: nâze (ni) ne- (imale), ol (mak)- (vasl), rû (z)- (med), vusla (tı) na- (imale)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Nâzenin: İnce, nazlı, zayıf, latif.

Aşık-ı zâr: Perişan aşık.

Bağ-ı hüsn: Güzellik bağı, sevgili.

Medâr: Sebep, vesile.

Bahri: Denize ait, denize mensup.

Hüsn: Güzellik, iyilik, eksiksizlik.

Mâlik: Sâhip, malı elinde bulunduran.

Rûz-ı: Gündüze ait, gündüzle ilgili, nasip, kismet.

Gar: İsmi sonuna eklenildiği zaman nisbet ve faillik manası verir.

Keşti-i vuslat: Vuslat gemisi.

Kenâr: Çevre, kıyı, sahil, deniz kıyısı.

4.3. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği “Rahat Bulamam Ney Gibi Zâr Eylemeyince” İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.3.1. Bayati Makamında Ağır semai formunda ‘Rahat Bulamam Ney Gibi Zâr Eylemeyince Eserin Notası ve Sözleri

Bayati Buselik Makamında
Ağır Semai
Rahat bulamam ney gibi zâr eylemeyince
Beste: Mehmet Zekâî Dede Efendi
Güfte: Anonim

Ra Ol hat göz bu la mam gi bi zâr hû yi şî kâr ey le me yin ce me ded ey ey le me yin 1. ce hey ca nım 2. ce hey ca nım bir lâh za gö nül

Rahat bulamam ney gibi zâr eylemeyince

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi
Güfte: Anonim

9 ey..... le..... ne..... mez

10 sen..... siz e fen.....

11 dim..... me ded..... ey.....

12 sen..... siz e fen.....

13 dim..... hey..... ca..... nım.....

14 tâ..... zül..... fû şe mi

15 min..... de..... ka..... rar

16 ey..... le me yin.....

Rahat bulamam ney gibi zâr eylemeyince
3

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi
Güfte: Anonim

17

ce..... me ded..... ey.....

18

ey.....le me yin.....

19

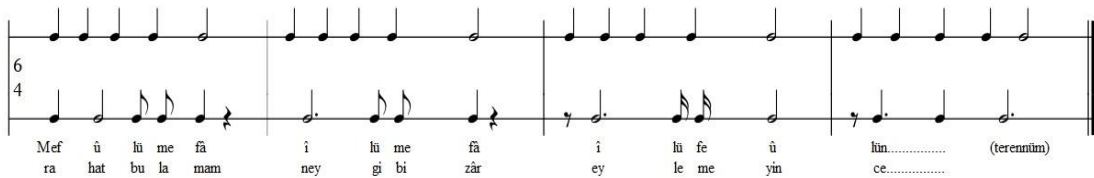
ce hey..... ca..... nm

SON

*Rahat bulamam ney gibi zâr eylemeyince
Ol gözleri âhıyı şikâr eylemeyince
Bir lâhza gönül eylenemez sensiz efendim
Tâ zülfü şemininde karar eylemeyince
Meded ey eylemeyince*

4.3.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Bayâtî Buselik makamındaki bu eser ağır sengin semai (6/4) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.3.2. Bayati Buselik Makamında Ağır Semai Formunda “Rahat Bulamam Ney Gibi Zâr Eylemeyince” Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Rahat Bulamam Ney Gibi Zâr Eylemeyince isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane üç zamanlı düzumün birleşmesinden meydana gelen ağır sengin semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (1+2+1+1+1), (3+1+1+1), (sekizlik es+3+ iki on altılık nota+2), (sekizlik es+ üç on altılık nota+1+3) şeklindeki düzumlerden meydana gelmiştir. İlk iki ölçünün sonlarındaki 1 er düzum es olarak alınmış, diğer kısımları söz olarak kullanılmıştır. Üçüncü ve dördünü ölçüye bir sekizli es ile başlanılmış olup üçüncü ölçünün devamı söz olarak kullanılmış, dördüncü ölçünün sondaki düzümü terennüm diğer kalan kısmı ise yine söz olarak bestelenmiştir.

4.3.3. Bayati Buselik Makamında Ağır Semai Formunda “Rahat Bulamam Ney Gibi Zâr Eylemeyince” Güftesinin Şekil Özellikleri

Ra hat bu la mam ney gi bi zâr ey le m yin ce
 — — . / . — — . / . — — . / . — —

Ol göz le ri â hû yi şî kâr ey le me yin ce
 — — . / . — — . / . — — . / . — —
 Bir lâh za gö nül ey le ne mez sen siz e fen dim
 — — . / . — — . / . — — . / . — —
 Tâ zül fû şe mi min de ka rar ey le me yin ce
 — — . / . — — . / . — — . / . — —

Takti: 3 / 4 / 4 / 3

Vezin: Mef'ûlü/ Me fâ' î lü / Me fâ' î lü/ Fe' û lün

Edebi Ârızalar: (ra) hat-(imale), sen (siz), (vasl), şe (mi) minde-(imale)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Zâr: İnleyen, ağlayan, zayıd, dermansız.

Âhû: Kardeş, dost, gözleri çok güzel olan.

Şîkâr: Av, avlanan hayvan, değerli, kıymetli.

Lâhza: Çok kısa bir zamanın ifadesi.

Zülûf: Şakaklardaki saç.

Şemin: Hoş ve güzel koku.

4.4. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Nice Doyunca Görem Sen Gibi Nazik Bedeni" İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.4.1. Dilkeşhaveran Makamında Ağır Semai Formunda "Nice Doyunca Görem Sen Gibi Nazik Bedeni" Eserin Notası ve Sözleri

Dilkeşhaveran Makamında
Ağır Semai
"Nice doyunca görem sen gibi nazik bedeni" Beste: Mehmet Zekâî Dede Efendi
Güfte: Anonim

Ah..... ni ce..... do..... yun ca gö rem.....

..... sen gi..... bi nâ..... zik..... be de..... ni

ah..... ken di kir..... pi ğim..... o lup.....

dür..... ba..... na..... gö..... züm..... di..... ken..... ni

ah ca nım ya la..... ye lel lel li.....

öm rüm te re le lel le lel lel..... li

ah..... ah.....

"Nice doyunca görem sen gibi nazık bedeni"

2

Beste: Mehmet Zekâî Dede Efendi

Güfte: Anonim

15 ah..... bi ve fa kar..... sın.....

17 ah..... ah.....

19 ah..... pür..... ce fa kar..... sın

21 fer..... yad..... e lin..... den a za..... lim.....

23 pek si tem kar..... sın ah..... ken di kir.....

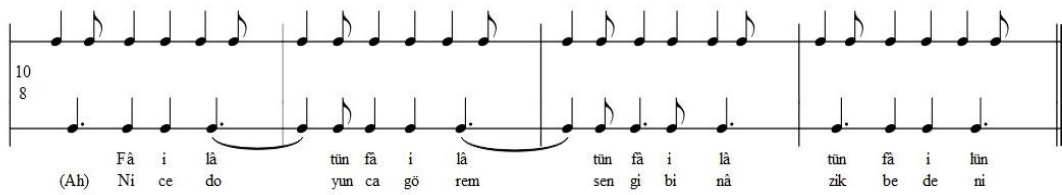
25 pi ğim..... o lup..... dur..... ba..... na..... göz.....

27 züm..... di..... ken..... SON

Ah nice doyunca görem sen gibi nazık bedeni
 Ah kendi kirpiğim olubdur bana gözüm diken
 Ah canım yala ye leleli ömrüm terelelele
 Leleleli ah ah ah bi vefakarsın ah ah
 Ah pür cefakarsın feryad elinden azalım
 Pek sitemkârsın ah kendi (ilââhrihi)
 Çıkmasın âhım odu ağzıma açdırma benim
 Yıkmasın süzü derûnüm seni söyletme beni

4.4.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Dilkeşhâveran makamındaki bu eser aksak semâî (10/8) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.4.2. Dilkeşhâveran Makamında Ağır Semai Formunda “Nice Doyunca Görem Sen Gibi Nazik Bedeni”Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Nice Doyunca Görem Sen Gibi Nazik Bedeni isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzumün birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (3+2+2+3), (2+1+2+2+3), (2+1+3+1+3), (3+2+2+3) şeklindeki düzumlerden meydana gelmiştir. İlk ölçüdeki ilk düzum terennüm olarak kullanılmış olup, ilk ölçünün devamındaki düzumler ve diğer ölçülerdeki düzumler söz gelecek şekilde kullanılmıştır.

4.4.3. Dilkeşhâveran Makamında Ağır Semai Formunda “Nice Doyunca Görem Sen Gibi Nazik Bedeni”Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Ni ce do yun ca gö rem sen gi bi nâ zik be de ni
 . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _
 Ken di kir pi ğim o lub dur ba na gö züm di ke ni
 . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Çık ma sîn â hım o dı ağ zı ma aç dır ma be nim
 . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _
 Yık ma sîn sût zü de rû num se ni söy let me be ni
 . . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

Takti: 4 / 4 / 4 / 3

Vezin: Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

Ârızalar: (ni)ce, (do)yunca, (gi)bi, (be)deni, (kir)piğim, (ba)na, (gö)züm, (di)keni, o(dı), ağ(zı)ma, açdır(ma), (sût)zü, (se)ni, söylet(me) – (imale)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Âh: Kardeş, birader, biri taradından kendisine ilenilme.

Sût-i derûn: Derinden yakan.

4.5. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Etse Gerdâniyeden Yâr Âğaz" İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.5.1. Gerdâniye Makamında Ağır Semai Formunda "Etse Gerdâniyeden Yâr Âğaz" Eserin Notası ve Sözleri

Gerdâniye Makamında
Ağır Semai
"Etse gerdaniyeden yâr âğaz"

Beste: Mehmet Zekâî Dede Efendi
Güfte: Anonim

Ten dir..... dir... ten dir ten ni ta..... na te ne dir.....

4 ney..... yi ten ten dir..... dir... ten dir ten ni tâ.....

7 na te ne dir..... vay..... ca..... nım.....

9 öm..... rüm..... be li ya.....

11 rım..... ca..... nım..... öm..... rüm.....

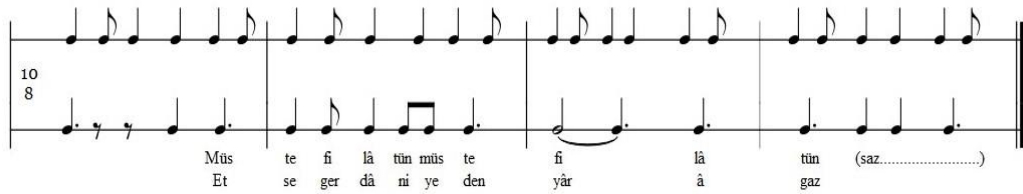
13 be li ya.... rım saz.... et..... se ger da..... ni ye den

16 yar..... â..... gaz saz..... sa

Ten ten dir dir ten dir tenni tâna tene dir
Ney canım ömrüm beli yârim
İtse gerdâniyeden yâr âgaz
Sanılır boynuna bâzûy niyâz

4.5.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Gerdaniye makamındaki bu eser aksak semâi (10/8) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.5.2. Gerdâniye Makamında Ağır Semai Formunda “Etse Gerdâniyeden Yâr Âğaz” Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Etse Gerdâniyeden Yâr Âğaz isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzümlerin birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (3+2+2+3), (3+1+2+2+3), (7+3), (3+7) şeklindeki düzümlerden meydana gelmiştir. İlk ölçünün ilk düzümleri terennüm olarak, ikinci düzümleri es olarak, üçüncü düzümleri enstrüman eşliği olarak son düzümleri söz olarak kullanılmıştır. Dördüncü ölçünün son düzümleri enstrüman eşliği olup ilk düzümleri ile ikinci ve üçüncü ölçülerin tamamı söz unsuru olarak kullanılmıştır.

4.5.3. Gerdâniye Makamında Ağır Semai Formunda “Etse Gerdâniyeden Yâr Âğaz” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Et se ger dâ ni ye den yâr â gaz
 — — . — — / — — . — —
 Sa rı lır boy nu na bâ zu ni yâz
 — — . — — / — — . — —

Takti: 5 / 5

Vezni: Müstefilâtün/ Müstefilâtün

Edebi Ârızalar: Et(se), gerdâ(ni)(ye), (sa)(rı)lır, boy(nu)(na), (bâ)zu, (ni)yâz – (imale), (Ger)dâniye, (yâr), sarı(lır) – (zihâf)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Yâr: Sevgili

Âgaz: Başlama.

Bâzu: Pazu

4.6. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semaî" Formunu Kullanarak Bestelediği "Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi" İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.6.1. Hicaz Aşîran Makamında Ağır Semaî Formunda "Heme Nimü Mesti Keştem Kâdehi Diğêr Meded Kün" Eserin Notası ve Sözleri

Hicaz Aşîran
Ağır Semaî
"Heme nimü mesti keştem kâdehi diğêr meded kün"
Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi
Güfte: Anonim

Ah..... he me ni..... mü mes..... ti keş.....
Ah..... çü ha ri..... fi ni..... ki da.....

tem a man he me ni..... mü mes..... ti keş.....
ri a man çü ha ri..... fi ni..... ki da.....

tem a man ka de hi..... di ger..... me ded.....
ri a man tü be ter..... ki ni..... kü bed.....

kün..... ka de hi di ger..... me ded.....
kün..... tü be ter ki ni..... kü bed.....

kün ah..... ta dir ten ni ten ni ten til lî len..... ni
kün ah.....

len te nen ta dir ten ni ten ni ten til lî len..... ni

len te nen ka de hi..... di ger..... me ded.....

"Heme nımü mesti keştem kâdehi diğêr meded kün"

2

15 kün.....ka de hi di.....ğêr.....me.....ded.....

1. 17 kün... ah.....ca.....nım kün ah.....ca.....nım

19 ah.....na za ri.....be su.....yi mey.....

21 kün.....a.....man.....na za ri.....be su.....yi men.....

23 kün.....a.....man.....be ne va.....yi çen.....kū ney.....

25 kün.....be ne va yi.....çen.....kū.....ney.....

27 kün... ah.....ta dır ten ni ten ni ten til lıl len.....ni

29 len.....te.....nen.....ta dır ten ni ten ni ten til lıl... len.....ni

"Heme nımı mesti keştem kadehi diğer meded kün"

3

31 len..... te..... nen be ne va yı çen..... kü ney.....

33 kün..... be ne va yı çen..... ku..... ney.....

35 kün ah..... ca..... nım ah..... na za rı.....

37 di ger..... be sü..... yi a man..... na za rı.....

39 di ger..... be sü..... yi a man..... ru hu ya..... ri

41 ser..... vü kad..... kün..... ru hu ya ri.....

43 ser..... vü..... kad..... kün ah..... ta dır ten ni ten ni ten til lil len.... ni

46 len te nen ta dır ten ni ten ni ten til lil len.... ni len te nen ru hu ya..... ri

"Heme nimü mesti keştem kâdehi diğêr meded kûn"

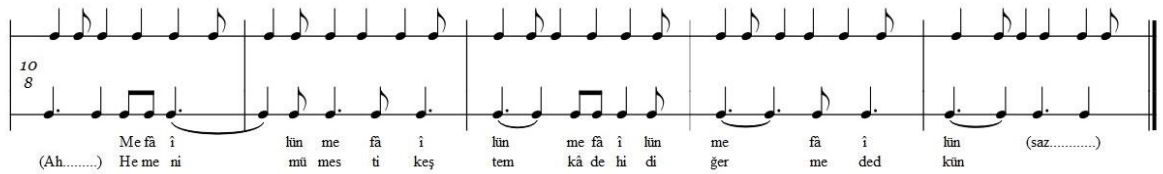
4

Heme nimü mesti keştem kadehi diğêr meded kûn
 Çû harîfî nîkî dari tû betêrkî nîkî bed kûn
 Nazarî bestîyî mey kûn be nevayî çûnkî ney kûn
 Nazarî diğêr bestîyî ruhu yari servûkad kûn

4.6.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Hicaz Aşiran makamındaki bu eser aksak semâi (10/8) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.6.2. Hicaz Aşiran Makamında Ağır Semai Formunda “Heme Nimü Mesti Keştem Kâdehi Diğer Meded Kün” Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzumün birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk beş ölçü (3+2+2+3), (3+1+3+1+3), (3+2+2+2+1), (3+3+1+3), (3+2+3+2) şeklindeki düzumlerden meydana gelmiştir. Birinci ölçünün ilk iki düzümü terennüm olarak kullanılmıştır. İkinci, üçüncü, dördüncü ölçüdeki düzumler söz olarak, beşinci ölçünün ilk iki düzümü söz diğer düzumleri enstrüman eşliği olarak kullanılmıştır.

4.6.3. Hicaz Aşiran Makamında Ağır Semai Formunda “Heme Nimü Mesti Keştem Kâdehi Diğer Meded Kün” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

He me ni mü mes ti keş tem kâ de hi di ger me ded kün
 . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
 Çü ha ri fi ni ki dâ ri tü be ter ki ni kü bed kün

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
 Nâ zâ ri be sü yi mey kün be ne vâ yı çün kü ney kün
 . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
 Nâ zâ ri di ğer be sü yi ru hu yâ ri ser vü kad kün
 . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Takti: 4 / 4 / 4 / 4

Vezni: Mefâîlün / Mefâîlün /Mefâîlün / Mefâîlün

Edebi Arızalar: He(me), ni(mü), mes(ti), kâ(de)hi, (di)ğer, (me)ded, hâ(ri)(fî), dâ(ri), (be)ter(ki), ni(kü), nâzâ(ri), (be)sü(yi), (ne)vâ(yı), çen(kü), ru(hu), yâ(ri), ser(vü)kad- (imâle)

(mes)ti, (kâ)dehi, di(ğer), (çü), (çen), (nî)kî, (nâ)zâri, di(ğer), (ser)vükad- (zihâf)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Heme:Cümle, hep, bütün.

Nim: Yan, yarım, buçuk.

Keşt:Seyir, temâşâ etmek, gezmek.

Meded:Yardım, imdat, aman, eyvah

Kün:Ol, olsun.

Çü: Gibi, mademki, çünkü, nasıl, nice, misilli, nîçin.

Harifi: Sonbaharla, güzle ilgili.

Nîkî: İyilik; iyi olma.

Dari: Acı ve dikenli bir ağaç.

Mesti: Sarhoşluk.

Bed: Fena, yaramaz, çirkin, kötülük.

Nâzâri: Nazar.

Be: Kelimelere -e hâlini verir.

Sü: Taraf, cihet, yan.

Mey: Şarap.

Nevâ: Ses, sada, makam, ahenk, nâme.

Çenkü: Çünkü.

Ney: Çiğ, pişmemiş.

Serv: Servi, selvi, sevgilinin boyu.

kad: Mahzun olma.

4.7. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semaî" Formunu Kullanarak Bestelediği “Yâr Âlup Destine Peymâne Gelir Mi Bilmem” İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.7.1. Hisar Buselik Makamında Ağır Semaî Formunda “Yâr Âlup Destine Peymâne Gelir Mi Bilmem” Eserin Notası ve Sözleri

Hisar Buselik Ağır Semaî
"Yâr âlup destine peymâne gelir mi bilmem" Beste: Mehmet Zekâî Dede Efendi
Güfte: Anonim

Yâr..... â lup des..... ti ne pey mâ... ne..... ge li

mi..... bil..... mem..... hey..... yâr

ca nım yel..... lel..... li ye..... le lel lel..... lel..... li

öm rûm te rel..... li lel..... le le lel

lel..... lel..... lel..... li ya la..... ye le la.....

li ca..... nım ger..... çi..... va..... sıf.....

i..... de..... riz vas..... lı..... nı um

"Yar âlub destine peymâne gelir mi bilmem"

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi
Güfte: Anonim

16 mid..... am..... ma..... hey..... yâr

18 ca nım yel..... lel..... li ye.....le lel lel..... lel..... li

20 öm rüm te rel..... li lel..... le le lel

22 lel..... lel..... lel..... li ya la..... ye le la.....

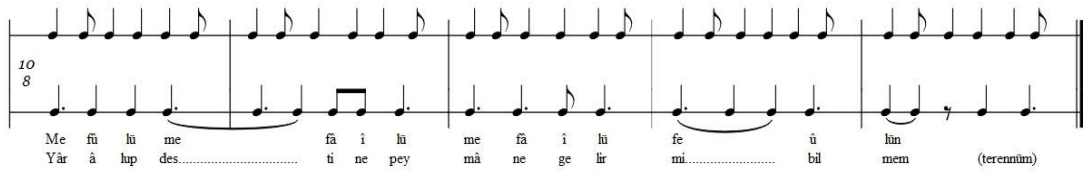
24 SON
li

Yar âlub destine peymâne gelir mi bilmem
O peri meclisi rindâne gelir mi bilmem
Gerçi vasıf ederiz vaslını ümmid anıma
O kerem hatırı canâne gelir mi bilmem

Hey yâr canım yel lel li yele lel lel li ömrüm
Terel li lel le le lel lel lel li yala yele la li

4.7.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Hisar Buselik makamındaki bu eser aksak semâî (10/8) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.7.2. Hisar Buselik Makamında Ağır Semai Formunda “Yâr Âlup Destine Peymâne Gelir Mi Bilmem” Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Etmezem İkrârı Aşkı Saklarım Canım Gibi isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzümün birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk beş ölçü (3+2+2+3), (5+2+3), (3+3+1+3), (7+3), (4+1+5) şeklindeki düzümlerden meydana gelmiştir. İlk dört ölçüde düzümlere karşılık gelen kısımlar söz unsuru olarak, beşinci ölçüde ilk düzüm söz, ikinci düzüm es, üçüncü düzüm terennüm olarak kullanılmıştır.

4.7.3. Hisar Buselik Makamında Ağır Semai Formunda “Yâr Âlup Destine Peymâne Gelir Mi Bilmem” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Yâr â lup des ti ne pey mâ ne ge lir mi bil mem
 — — . / . — — . / . — — . / . — —
 O pe ri mec li si rin dâ ne ge lir mi bil mem

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _
 Ger çi va sıf e de riz vas lı nı üm mid am ma
 _ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _
 O ke rem ha tı rı ca nâ ne ge lir mi bil mem
 _ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Takti: 3 / 4 / 4 / 3

Vezin: Mefûlû/ mefâîlû/ mefâîlû/ feûlûn

Edebi Arızalar:des(ti)(ne), peymâ(ne), (ge)lir, (o) (pe)ri, mec(li)(si), rindâ(ne), ger(çi), (e)(de)riz, vas(lı)(nı), (o) (ke)rem, ha(tı)(rı), cana(ne)- (imâle)

â(lup), (des)tine, (pey)(mâ)ne, ge(lir), (mec)lisi, (rin)(dâ)ne, ge(lir), (vâ)(sıf), ede(riz), (vas)lını, (üm)(mid), ke(rem), ca(nâ)ne- (zihâf)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Destine: Kadın eli.

Peymâne: Büyük kadeh; şarap bardağı

Rindâne: Rind olana yakışır yolda.

Vasıf: Vasfeden, bildiren; öven.

Vasl: Ulaştırma.

Kerem: Eli açıklık.

Canan: Sevgili, gönül verilmiş.

4.8. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Kalmaz Kararım Ol Buti Mekkârı Görmesem" İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.8.1. Saba Makamında Ağır Semai Formunda "Kalmaz Kararım Ol Buti Mekkârı Görmesem" Eserin Notası ve Sözleri

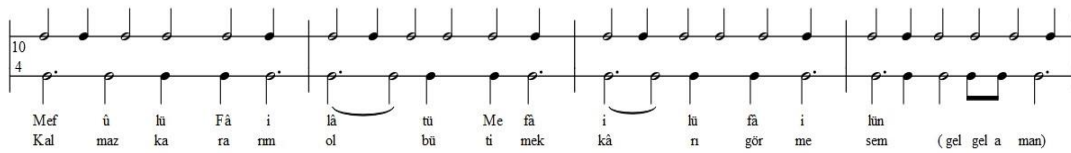
Saba Makamında Ağır Semai
"Kalmaz kararım ol but, mekkârı görmesem" Beste: Mehmet Zekâî Dede Efendi
Güfte: Anonim

Kal..... maz..... ka ra rım ol..... bü ti mek
kâ..... ri gör me..... sem..... gel... gel a man
ah..... gör me... sem..... vay.....
hır..... sım..... bu rüt be... ol..... maz..... i di
bu..... si lâ li..... ne..... gel... gel a man
bu..... si la..... li..... ne..... vay..... SON

Kalmaz kararım ol büti mekkârı görmesem
Bir lahza rahat eyleyemem yârî görmesem
Hürsüm bu rütbe olmaz idi busî laline
Ebrulerinde şivei efradî görmesem
Gel gel aman ah görmesem vay

4.8.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâî Dede Efendiye, sözü anonim olan Saba makamındaki bu eser aksak semâî (10/8) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.8.2. Saba Makamında Ağır Semai Formunda “Kalmaz Kararım Ol Buti Mekkârı Görmesem” Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Kalmaz Kararım Ol Buti Mekkârı Görmesem isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzümün birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk beş ölçü (3+2+1+1+3), (5+1+1+3), (5+1+1+3), (5+1+1+3), (4+6) şeklindeki düzümlerden meydana gelmiştir. İlk dört ölçüdeki düzümlere karşılık gelen kısımlar söz unsuru olarak, beşinci ölçüde ilk düzüm söz ikinci düzüm terennüm şeklinde kullanılmıştır.

4.8.3. Saba Makamında Ağır Semai Formunda “Kalmaz Kararım Ol Buti Mekkârı Görmesem” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Kal maz ka / râ rım ol büt- / i mek kâ rı / gör me sem
 — — . / — . — . / . — — . / — . —
 Bir lâh za / ra hat ey le / ye mem yâ ri / gör me sem
 — — . / — . — . / . — — . / — . —
 Hır sım bu / rüt be ol maz / i di büs -i / lâ' li ne

— — . / — . — . / . — — . / — . —
 Eb rû le / rin de şî ve / -i ef râ dı / gör me sem
 — — . / — . — . / . — — . / — . —

Takti: 3 / 4 / 4 / 3

Vezin: Mef'ûlû / Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilû / Fâ'ilün

Edebi Ârızalar:karârı(m), bû(t)-i-(vasıl), (hat), (ol)maz-(zihaf), i(di), (ra)-(imale)

büt-i mekkâr: hile ve düzenbazlık yapan kimse.

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

lâhza: An.

yâr: Sevgili.

büs-i lâ'l: Sevgilinin dudakları.

Ebru: Kaş.

şîve-i efrâd: Kişinin kendisine söylenilen anlamlı söz.

4.9. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Severim Gerçi Seni Bana Vefakâr Olasın" İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.9.1. Uşşak Makamında Ağır Semai Formunda "Severim Gerçi Seni Bana Vefakâr Olasın" Eserin Notası ve Sözleri

Uşşak Makamında Ağır Semai
"Severim gerçi seni bana vefakâr olasın" Beste: Mehmet Zekâî Dede Efendi
Güfte: Anonim

Se..... ve..... rim... ger..... çi se ni.....

ba..... na..... ve fa..... ka..... o..... la.....

sin..... ca..... nım kur..... ba..... nın o lam

hay ra..... nın o lam..... sad..... pa..... re di lem

yâr yar..... yar a..... man..... bi ça re nem..... ey.....

yâr yar..... ca..... nım bed du..... a..... et.....

me zem il la..... ki..... hü..... da

"Severim gerçi seni bana vefakâr olasn"

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

Güfte: Anonim

15 dan..... di..... le..... rim..... ca..... nım

17 kur..... ba..... nım o lam..... hey..... ra..... nım.. o..... lam

19 sad..... pa..... re..... di..... lem yar... yar..... yar a man.....

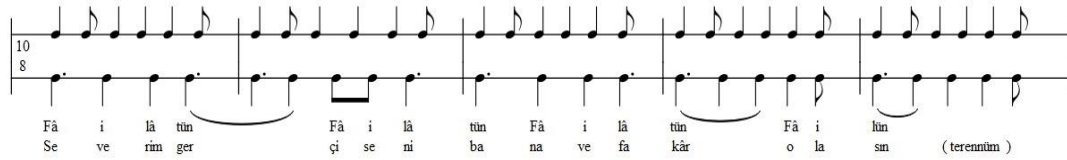
21 bi..... ça..... re nem ey..... yâr..... ca..... nım SON

Severim Gerçi seni bana vefakâr olasn
Korkarım gönüm alıp sonra cefakâr olasn
Beddûa etmezem illâki hüdadan dilerim
Sen dahi bencileyin yâre giriftar olasn

Canım kurbann olam heyranın olam sad
Pare dilem yar yar yar aman biçarenem

4.9.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Uşşak makamındaki bu eser aksak semâi (10/8) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.9.2. Uşşak Makamında Ağır Semaî Formunda “Severim Gerçi Seni Bana Vefakâr Olasın” Eserin Güftesinin Aksak Semaî Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Severim Gerçi Seni Bana Vefakâr Olasın isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzumün birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk beş ölçü (3+2+2+3), (5+2+3), (3+2+2+3), (7+2+1), (5+5) şeklindeki düzumlerden meydana gelmiştir. İlk dört ölçüdeki düzumlere karşılık gelen kısımlar söz unsuru olarak, beşinci ölçüde ilk düzum söz ikinci düzum terennüm şeklinde kullanılmıştır.

4.9.3. Uşşak Makamında Ağır Semaî Formunda “Severim Gerçi Seni Bana Vefakâr Olasın” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Se ve rim ger / çi se ni ba / na ve fa kâr / o la sîn
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 Kor ka rım gön / lüm a lıp son / ra ce fa kâr / o la sîn
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 Bed du a et / me zem il la / ki hû da dan / di le rim

— . — — / — . — — / — . — — / — . —
 Sen da hi ben / ci le yin yâ / re gi rif târ / o la sın
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —

Takti: 4 / 4 / 4 / 3

Vezin: Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilün

Edebi Ârızalar: (se)verim, ger(çi), se(ni), (ba)(na), ve(fa)kâr, (o)lasın,ben(ci)leyin, yâr(e), beddu (a), illa(ki)-(imale), bed(du)a-(zihaf)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Vefakâr: Arkadaşlığında devamlılığı olan.

Cefakâr: Hayatı boyunca eziyet çekmiş.

Hûda: Doğru yol göstermek. Allah.

Bencileyin: Benim gibi.

Yâr: Sevgili.

Giriftâr: Tutulmuş. Yakalanmış.

4.10. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Kühli İşve Haki Payi Çeşmi Fettanın Senin" İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.10.1. Mahur Buselik Makamında Ağır Semai Formunda "Kühli İşve Haki Payi Çeşmi Fettanın Senin" Eserin Notası ve Sözleri

Mahur Buselik
Ağır Semai
"Kühli işve hakipayi çeşmi fettanın senin"
Beste: Mehmet Zekâî Dede Efendi
Güfte: Anonim

Ah..... küh li..... iş..... ve ha..... ki pa.³.....
Ah..... fik ri..... pa..... pu sun..... la kü.....

..... yi çeş..... mi fet ta..... nin..... se..... nin
hu deş..... ti keşt et..... mek..... te..... yim

ah na..... zu şi..... ve bü..... se çi.....
ah ah..... ki bil..... sem..... kan..... de dir.....

..... ni tar..... fi..... da.....
ey ser..... vi..... bis.....

ma..... nin..... se..... nin ah ter dil li..... ten.....
ta..... nin..... se..... nin

..... dir dir..... dir..... ten a dil..... li.³..... ten.....

³..... dir dir..... dir..... ten..... ter dil li..... ten.....

"Kühli işve hakipayı çeşmi fettanın senin"

Beste: Mehmet Zekâ Dede Efendi

Güfte: Anonim

14 dir dir..... dir..... ten..... a dil..... li. 3..... ten.....

16 SON
3 dir dir..... dir..... ten... yar..... yar
dost..... dost

18 yar..... ser vü na... zım.....
dost..... dil nû va zım.....

1. 2.
20 vay..... (saz.....) vay..... (saz.....)

22 ah..... ah..... ça re..... sa zım.....

24 vay..... (saz.....) ah na..... zü şi.....
ah ah..... ki bil.....

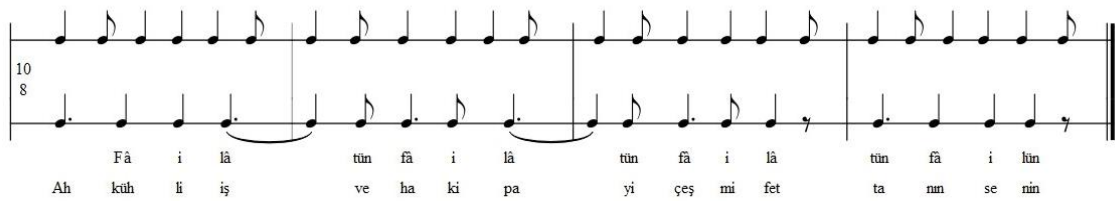
26 ve bû..... se çi..... ni tar..... fi..... da.....
sem..... kan..... de dir..... ey ser..... vi..... bis.....

28 D.C. al Fine
ma..... nin..... se..... nin.....
ta..... nin..... se..... nin.....

Kühli işve hakipayı çeşmi fettanın senin
Nazû şive buse çini tarfi damanın senin
Fikri papusunda kühü deşti keşt etmekteyim
Ah bilsem kande dir ey servi bistanın senin

4.10.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Mahur makamındaki bu eser aksak semâi (10/8) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.10.2. Mahur Buselik Makamında Ağır Semai Formunda “Kühli İşve Haki Payi Çeşmi Fettanın Senin” Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Kühli İşve Haki Payi Çeşmi Fettanın Senin isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzümün birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (3+2+2+3), (2+1+3+1+3), (2+1+3+1+2+1), (3+2+2+2+1) şeklindeki düzümlerden meydana gelmiştir. Üçüncü ve dördüncü ölçülerdeki son düzümler es olarak, Diğer düzümlere karşılık gelen kısımlar söz unsuru olarak kullanılmıştır.

4.10.3. Mahur Buselik Makamında Ağır Semai Formunda “Kühli İşve Haki Payi Çeşmi Fettanın Senin” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Küh li iş ve ha ki pa yi çeş mi fet ta nın se nin
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 Na zü şî ve bu se çi ni tar fî da ma nın se nin

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
 Fik ri pa pu sun da kû hü deş ti keş et mek te yim
 _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
 Ah bil sem kan de di re y ser vi bis ta nın se nin
 _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Takti: 4 / 4 / 4 / 3

Vezin: Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilün

Edebi Arızalar: İş(ve), hâkipâ(yi), fet(ta)nın, (şi)(ve), (bu) se, (çi)(ni), pa(pu)sunla, kâ(kü), kan(de), bis(ta)nın – (imâle), bil(sem) – (zihâf), kande(dir) – (med)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Kühl: Sürme.

İşve: Kendini naza çekme.

Hâk-i pay: Sevgilinin ayağındaki toz.

Çeşm: Göz.

Fettan: Kötü düşünceler içinde olan.

Şive: Naz, eda.

Buse: Öpme, öpücük.

Çini: sırlı kap.

Tarf: Bakış, göz ucu.

Dâmân: Etek.

Papuş: Ayakkabı.

Kûhi: Dağ.

Deşt: Bozkır, çöl, kır, ova.

Keşt: Gemi.

Kând: Şeker, şeker kamışının donmuş usaresi.

Servi: Sevgilinin boyu.

Bist: Yirmi 20.

4.11. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Dil Sûz Eden Ol Âfeti Tabi Nazarım' dır" İsimli Eseri

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.11.1. Muhayyer Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda "Dil Sûz Eden Ol Âfeti Tabi Nazarım' dır " Eserin Notası ve Sözleri

Muhayyer Kürdi Makamında
Ağır Semai
"Dil sûz eden ol afeti tab-ı nazarımdır"

Beste: Mehmet Zekâî Dede Efendi
Güfte: Anonim

Dil sûz... e... den... ol a... fe ti ta...
Nî't sün... o... ya... kan gön... lû mû ken...

3. bı... na za rım...
di... şe re rim...

4. dır ah... ca... nım

5. yâr... na za rım...
yâr... şe re rim...

6. 1. dır hey ca... nım 2. dır hey ca... nım

8. Pa şî... de o lan ti... şe i a...

10. hm... di he nim... de ah... ca... nım

"Dil süz eden ol afeti tab-ı nazarımdır"

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi
Güfte: Anonim

12
ah..... di he nim.....

13
de hey..... ca..... nım san mam..... ki..... şe... rer

15
ri..... ze i lah.....

16
ti..... ci ğe rim.....

17
dır ah..... ca..... nım

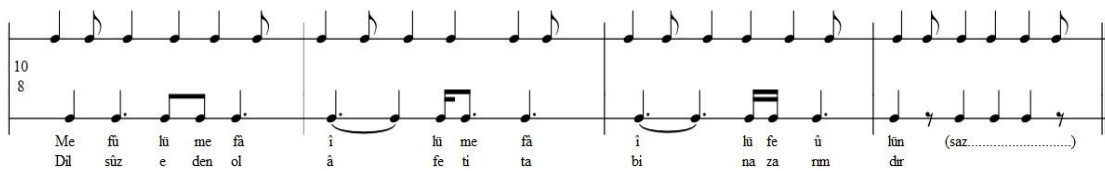
18
yâr..... ci ğe rim.....

19
dır hey ca..... nım SON

Dil süz eden ol afeti tab-ı nazarımdır
Nitsun o yakan gönlümü kendi şererimdir
Paşide olan işei ehim dihenimde
Sanmanki şerer rizei lahti ciğerimdir
Ah canım yâr nazarımdır hey canım

4.11.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Muhayyer Kürdi makamındaki bu eser aksak semâî (10/8) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.11.2. Muhayyer Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda “Dil Sûz Eden Ol Âfeti Tabi Nazarım’ dır ” Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Dil Sûz Eden Ol Âfeti Tabi Nazarım isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzumün birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (2+3+2+3), (5+2+3), (6+1+3), (2+1+6+1) şeklindeki düzumlerden meydana gelmiştir. İlk üç ölçüde düzumlerin güfte olarak, dördüncü ölçüde ilk düzum söz, ikinci ve son düzum es, diğer düzumler enstrüman eşliği olarak kullanılmıştır.

4.11.3. Muhayyer Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda “Dil Sûz Eden Ol Âfeti Tabi Nazarım’ dır ” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Dil sûz e den ol â fe ti ta bı na za rım dır
 — — . / . — — . / . — — . / . — —
 Nîr sun o ya kan gön lü mü ken di şe re rim dir
 — — . / . — — . / . — — . / . — —

Pa ş i de o lan ti şe i e him di he nim de
 — — . / . — — . / . — — . / . — —
 San mam ki şe rer ri ze i lah ti ci ğ e rim dir.
 — — . / . — — . / . — — . / . — —

Takti: 3 / 4 / 4 / 3

Vezin: Mefûlû / mefâîlû / mefâîlû / feûlûn

Edebi Arızalar: Ken(di), ta(bı), (ti)sei, (e)him, (ri)zei, lah(ti)- (imâle), ede(n)- (vasl)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Dil: Gönül, yürek, kalp.

Sûz: Izdırap

Âfet: Güzel kadın.

Tab: Güç, kuvvet, takat.

Şerer: Kıvılcımlar.

Pâşide: Saçılmış, serpilmiş, dağılmış.

Tişe: Balta, nacak, keser.

Dihen: Ağız.

Rizei: Kırıntı, döküntü, saçıntı, ufak parça.

Lahti: Bir şeyin parçası, cüzü.

4.12. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği “Vardım Yanaşıp Fülki Serap İle Suyunca” İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.12.1. Siphir Makamında Ağır Semai Formunda “Vardım Yanaşıp Fülki Serap İle Suyunca” Eserin Notası ve Sözleri

Siphir Makamında
Ağır Semai
"Vardım yanaşıp fülki şarab ile suyunca"
Beste: Mehmet Zekâî Dede Efendi
Güfte: Anonim

Ah var dım..... ya..... na şub..... fül.....
Ta mest ti düb..... ol tu..... fi.....

3 ki şe..... ra..... bi..... le..... su... yun..... ca
li kü..... çuk..... su..... da..... so... yun..... ca

5 şu hi mey nuş..... çeş mi sen..... hoş

7 a çup a güş..... yan..... a man

9 ya re var sam..... çok yal var..... sam

11 lâ lin em sem..... ah..... gel..... a man.....

13 ben de do yun ca ah sev da sa.....
SON

"Vardım yanaşub fülki şarab ile suyunca"

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi
Güfte: Anonim

15
rı lûb..... zül..... fû..... ne ol ser.....

17
vü..... hı ra man şu hi mey nuş

19
çeş..... mi ser hoş a çup a gûş

21
yar yar a man ya re var sam

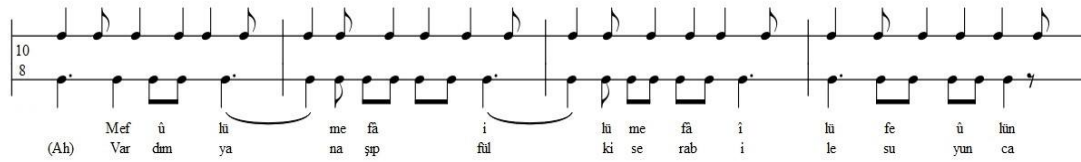
23
çok yal var sam lâ lîn em sem

25
ah gel a man ben de do yun ca

Vardım yanaşub fülki şarab ile suyunca
Ta mest edub ol tıfı küçük suda soyunca
Sevdam sarılıb zülfüne ol servü hıramın
Yatdım hevesi vuslat ile boylu boyunca

4.12.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Siphir makamındaki bu eser aksak semâi (10/8) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.12.2. Siphir Makamında Ağır Semai Formunda “Vardım Yanaşıp Fülki Serap İle Suyunca” Eserin Güftesinin Aksak Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Vardım Yanaşıp Fülki Serap İle Suyunca isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzumün birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (3+2+2+3), (2+1+4+3), (1+1+2+2+3), (3+2+2+2+1) şeklindeki düzumlerden meydana gelmiştir. İlk ölçünün ilk düzumü terennüm olarak, don ölçünün son düzumü es olarak, diğer ölçülerdeki düzumler söz unsuru gelecek şekilde kullanılmıştır.

4.12.3. Siphir Makamında Ağır Semai Formunda “Vardım Yanaşıp Fülki Serap İle Suyunca” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Var dım ya / na şıp fülk- i / şa ra pi le / su yun ca
 — — . / . — — . / . — — . / . — —
 Ta mest e / dip ol tıfl -ı / kü çük su' da / so yun ca
 — — . / . — — . / . — — . / . — —
 Sev da sa / rı lıp zül fû / ne ol serv -i / hı râ mın
 — — . / . — — . / . — — . / . — —
 Yat tım he / ves -i vus lat / i le boy lu / bo yun ca

— — . / . — — . / . — — . / . — —

Takti: 3 / 4 / 4 / 3

Vezin: Mef'ûlü / Me fâ' î lü/ Me fâ' î lü/ Fe' û lün

Edebi Ârızalar: (i)le, sev(da), boy(lu), heves(i)-(imâle), heve(s)i, mestedi(p)ol-(vasıl)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Fülk: Gemi, sandal, kayık

Mest: Sarhoşluk, kendinden geçmek

Tıfl: Huysuz, hırçın

Serv: Suyun Çok olması

Hırâm: Salına salına naz eda ile yürümek

Hüsn: Güzellik, iyilik, hoşluk, olgunluk, mükemmellik

Bahr: Deniz

Heves-i vuslat: Kavuşma hevesi

Mâlik: Mülke sahip olan

Keş: Hoşlanarak bakmak, gezmek

Kenâr: Deniz kıyısı, sahil, köşe, uç

4.13. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi" İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.13.1. Karcıgar Makamında Ağır Semai Formunda "Amâde Olup Zevki Ceme Zümre-i Rindân" Eserin Notası ve Sözleri

Karcıgar Makamında
Ağır Semai
Amade Olur Zevk-i Cem-e Zümre-i Rindan Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

A. ma de o lup

zev ki ce me me

a. ma de o lup

zev ki ce me züm re i rin

züm re i rin

züm re i rin

Amade Olur Zevk-i Cem-e Zümre-i Rindan

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

10 dan.....

11 öm.... rüm..... yar yar a man..... a

12 man... a man..... a man mi..... rim gel e fen.....

14 dim..... gel..... hu..... ba nın o..... lam

16 men.....

17 men.....

18 hay..... ra..... nın o lam

19 sad..... pa..... re di lem..... a

Amade Olur Zevk-i Cem-e Zümre-i Rindan

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

20
man.....

21
..... züm..... re i rin

22
dan.....

23
züm..... re i rin.....

24
dan.....

25
şim.... den ge ru.... bir..... si..... hi ze kan

27
kan.....

29
şim.... den ge ru.... bir..... si..... hi ze kan.....

Amade Olur Zevk-i Cem-e Zümre-i Rindan

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

43 sad..... pa..... re di lem..... a

44 man.....

45 gon..... ca de hen

46 le.....

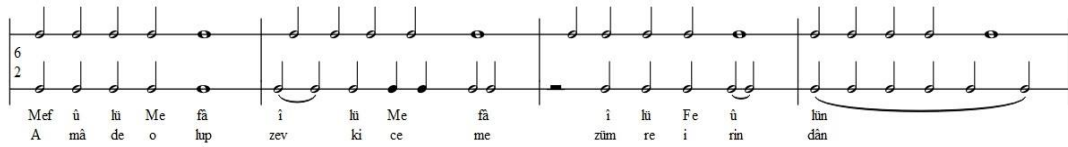
47 gon..... ca de hen.....

48 le.....

Amade olur zevk-i cem-e zümre-i rindan
 Geldi ine ıd oldu cihan hürrem-ü handan
 Şimden geru bir sıhi zekan gonce dehenle
 Gülşende azm eyleyelim biserü saman

4.13.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Karcıgar makamındaki bu eser Ağır Sengin Semâi (6/2) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.13.2. Karcıgar Makamında Ağır Semai Formunda “Amâde Olup Zevki Ceme Zümre-i Rindân” Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Amâde Olup Zevki Ceme Zümre-i Rindân isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane üç zamanlı düzümün birleşmesinden meydana gelen ağır sengin semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (1+1+1+1+2), (2+1+1+2), (1+1+1+1+2), (6) şeklindeki düzümler’ den meydana gelmiştir. Birinci, ikinci ve dördüncü ölçülerdeki düzemler söz unsuru olarak kullanılmıştır. Üçüncü ölçünün ilk düzümlü es diğer düzümler söz unsuru olarak kullanılmıştır.

4.13.3. Karcıgar Makamında Ağır Semai Formunda “Amâde Olup Zevki Ceme Zümre-i Rindân” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Â mâ de / o lur zevk- i / cem-e züm re- / i rin dân

— — . / . — — . / . — — . / . — —

Gel di yi / ne ıyd ol du / ci hân hur rem- / u han dân

— — . / . — — . / . — — . / . — —

Şim di den / geri bir sim / ze kân gon ce / de hen le

— — . / . — — . / . — — . / . — —
 Gül şen le / re azm ey le / ye lim bi ser - / ü sâ mân
 — — . / . — — . / . — — . / . — —

Takti: 3 / 4 / 4 / 3

Vezin: Me'ûlü / Me fâ' î lü / Me fâ' î lü/ Fe' û lün

Edebi Ârızalar:ce(m)e-(vasıl), c(e)me, gel(di), ge (ri), (bi)-(imale), (sim)-(zihaf)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Âmâde:Hazırlanmış, hazır

Cem: Hükümdar, şâh, toplama, yığma, çoğul

Cihân: Dünya.

Hurrem: Yüz.

Sim: Gümüş, gümüş para, gümüşten sırmadan.

Zekân: İki çenenin birleştiği yer.

Gonce: Tomurcuk, çiçeğin açmamış durumu.

Dehen: Ağız.

Azm: Gayret, karanlık.

Ser: Baş, tepe, uç, zirve

Saman: huzur.

Handân: Gülen, mesrur, mutlu, huzurlu.

Zümre: Topluluk cemaati.

Iyd: Ramazan ve Kurban bayramları.

Rindân: Kaşender, dünya işlerini hoş görenler.

Zevk: Tadım, tatma, hoş giden hal, haz, cümbüş, eğlenme, güzeli çirkinden ayırt etme.

4.14. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Gülşende Hezâr Nağme-İ Dem Sâz İle Mahzûz" İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.14.1. Hicazkâr Makamında Ağır Semai Formunda "Gülşende Hezâr Nağme-İ Dem Sâz İle Mahzûz" Eserin Notası ve Sözleri

Hicazkâr Makamında
Ağır Semai
Gülşende Hezar Nağme-i Demsaz ile Mahzuz

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

Gül..... şen..... de he zar (saz).....

nağ..... me i dem (saz).....

saz..... i le mah.....

zuz.....

dem saz..... i le mah.....

zuz hey..... ca..... nım (saz).....

kur..... ba..... nı tû em (saz).....

Gülşende Hezar Nağme-i Demsaz ile Mahzuz

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

8 hay..... ra..... nı tü em (saz).....

9 üf..... ta..... de..... me..... nem.....

10 bi..... ça..... re..... me..... nem (saz).....

11 sad..... pa..... re di lem.....

12 var hey..... ca..... nim bi.... hu..... de ko maz.....

14 kim..... se yi tes..... (saz).....

15 liy..... ye ti ha.....

16 tır.....

Gülşende Hezar Nağme-i Demsaz ile Mahzuz

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

17 tes liy..... ye ti ha.....

18 tır hey..... ca..... nım..... (saz).....

19 kur..... ba..... nı tû em (saz).....

20 hay..... ra..... nı tû em (saz).....

21 üf..... ta..... de..... me..... nem.....

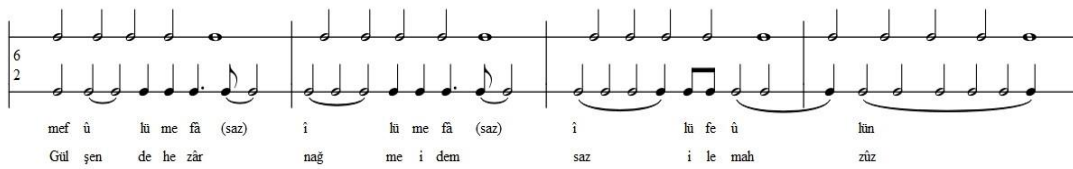
22 bi..... ça..... re..... me..... nem (saz).....

23 sad..... pa..... re di lem.....

24 vay.....

4.14.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Hicazkâr makamındaki bu eser Ağır Sengin Semâi (6/2) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.14.2. Hicazkâr Makamında Ağır Semai Formunda “Gülşende Hezâr Nağme-İ Dem Sâz İle Mahzûz” Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Gülşende Hezâr Nağme-İ Dem Sâz İle **Mahzûz** isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane üç zamanlı düzümlerin birleşmesinden meydana gelen ağır sengin semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (1+2+1+1 dörtlük+ 1 dörtlük+ 3 sekizlik+ bir sekizlik+1), (3 ikilik +1 dörtlük+ 1dörtlük+ 3 sekizlik+ 1 sekizlik+ 2), (3 ikilik, 1 dörtlük+ 1 sekizlik+ 1 sekizlik+ 2), (1 dörtlük+5+ 1 dörtlük) şeklindeki düzümler’ den meydana gelmiştir. Birinci ve ikinci ölçünün son iki düzümleri enstrüman unsuru diğer ölçüler ve düzümler söz unsuru olarak kullanılmıştır.

4.14.3. Hicazkâr Makamında Ağır Semai Formunda “Gülşende Hezâr Nağme-İ Dem Sâz İle Mahzûz” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Gül şen de he zâr nağ me -i dem sâz i le mah zûz
— — . / . — — . / . — — . / . — —

Mu trib ta rab -u sâz- ı hoş â vâz i le mah zûz

— — . / . — — . / . — — . / . — —
 Bî hu de ko maz kim se yi tes liy yet -i ha tır
 — — . / . — — . / . — — . / . — —
 Muh tâc -ı ke rem vâ de -i in caz i le mah zûz
 — — . / . — — . / . — — . / . — —

Takti: 3 / 4 / 4 / 3

Vezin: Mef'ûlü / Me fâ' î lü/ Me fâ' î lü/ Fe' û lün

Edebi Arızalar: Tarab(u), (ha)tır -(imale), ta(rab),, kim(se)(yi), tesliy(yet)- (zihaf), (hoş)-(vasl)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Gülşen: Gül bahçesi.

Hezâr: Bülbül, pek çok.

Demsâz: Arkadaş, dost, sırdaş.

Mahzûz: Hazetmiş, hoşlanmış.

Mütrîb: Çalan ve söyleyen.

Tarab: Mutluluktan coşmak.

Hoş-âvâz: Sesi güzel, güzel sesli.

Bîhude: Boş, boşu boşuna.

Tesliyyet: Avutma, teselli verme.

Vâde: Verilen zaman.

İncâz: Yerine getirme.

4.15. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Açıldı Verdi Nev Bahar Bülbüller Etsin Der-i Gâm" İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.15.1. Hüzam Makamında Ağır Semai Formunda "Açıldı Verdi Nev Bahar Bülbüller Etsin Der-i Gâm" Eserin Notası

Hüzam Makamında
Ağır Semai
Açıldı Verdi Nev Bahar Bülbüller Etsin Def-i Gam
Beste: Mehmet Zekâî Dede Efendi

1. Ah a çıl..... dı..... her.....

2. di nev..... ba har.....

3. bül..... bül ler..... et.....

4. sin..... def..... i gam.....

5. yar..... yar.....

6. ah..... vus lat..... ni..... yaz.....
ah..... bül bül..... ler..... ol.....

7. ey ler..... he..... zar.....
.... sun nağ..... me..... saz.....

Açıldı Verdi Nev Bahar Bülbüller Etsim Def-i Gam

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

8
 gül den..... gö..... rür.....
 gül ler..... a..... çıl.....

9
 na zü..... si..... tem.....
 sın dem..... be..... dem.....

10 SON
 yar.....yar..... a..... man

11
 ah bir gon ce..... yi.....

12
 te şit..... ti çün.....

13
 bin an..... de..... lib.....

14
 ey ler..... ne..... gam.....

15
 yar..... yar yar a man

Açıldı Verdi Nev Bahar Bülbüller Etsim Def-i Gam

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

16 ah..... sa kı..... me..... ded.....

17 sun ba..... de..... yi.....

18 ta mah..... vo..... la.....

19 dil den e..... lem.....

20 yar..... yar.....

21 ah..... uş şa..... kı..... nı.....

22 tal tif..... i..... çün.....

23 gel gül..... şe..... ne.....

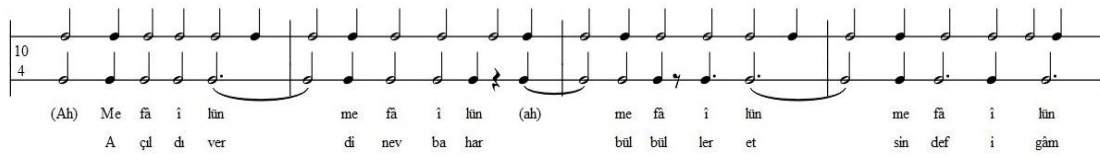
Açıldı Verdi Nev Bahar Bülbüller Etsin Def-i Gam

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

24

4.15.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Hüzam makamındaki bu eser ağır aksak semâî (10/4) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.15.2. Hüzam Makamında Ağır Semai Formunda “Açıldı Verdi Nev Bahar Bülbüller Etsin Der-İ Gâm” Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzumün birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (2+1+2+2+3), (2+1+2+2+1+1+1), (2+2+1+ 1 sekizlik+3 sekizlik+3), (2+1+3+1+3) şeklindeki düzumlerden meydana gelmiştir. İlk ölçünün ilk düzümü terennüm diğer kısımları söz unsuru olarak kullanılmıştır. İkinci ölçünün altıncı düzümü bir dörtlük es diğer kısımları söz unsuru olarak kullanılmıştır. Üçüncü ölçünün dördüncü düzümü sekizlik es olarak kullanılmış, üçüncü ölçünün diğer düzumleri ile dördüncü ölçünün tamamı söz unsuru olarak kullanılmıştır.

4.15.3. Hüzam Makamında Ağır Semai Formunda “Açıldı Verdi Nev Bahar Bülbüller Etsin Der-İ Gâm” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

A çıl dı ver di ne be har bül bül ler et sin def - i gam
 . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Vus lat ni yaz ey ler he zâr gül den gö rür naz -ü si tem
 . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Bir gon ce -i ten şit i çin bin an de lib ey ler na gam
 . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Sak -ı me ded sun bâ de yi tâ mah vo la dil den e lem
 . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Uş şâ kını tal tif i çin gel gül şe ne ey gon ce fem
 . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Bül bül ler ol sun nağ me saz gül ler a çıl sın dem be dem
 . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Takti: 4 / 4 / 4 / 4

Vezin: Mefâîlün / Mefâîlün / Mefâîlün / Mefâîlün

Edebi Arızalar: Açıl(dı), (be)har, def(i), (ni)yaz, (he)zar, (gö)rür, naz(ü), (si)tem, gon(ce)(i), (i)çin, an(de)lib, (ni)gam, sak(ı), (me)ded, bâ(de)(yi), (o)(la), (e)lem, uşşâ(kı)(nı), gül(şe)(ne), gon(ce), nağ(me), (a)çıl(sın), dem(be)dem-(imale), (bül)büller, it(sun), (vus)lat, (ey)ler, (gül)den, naz(u), (bir), (ten)şit, (bin), (sak), (sun), (tâ), (dil)den, (uş)şakını, (tal)tif, (gel), (ey), (bül)büller, ol(sun), (gül)ler,açıl(sın)-(zihaf)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Nev: Kullanılmamış, yaşanmamış.

Gam: Keder, tasa, kaygı, dert.

Vuslat: Sevgili ile kavuşma anı.

Niyaz: Muhtaç olma.

Hezâr: Bûlbûl, bin, pek çok.

Naz: Cilve, yapmacık şımarıklık.

sitem: Zulüm, haksızlık, eziyet, çıkışma.

Tenşit: Şenlendirme, keyiflendirme, ferahlandırma.

Andelib: Bûlbûl.

Nagam: Nağmeler, âhenkler, türküler.

4.16. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi" İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır

4.16.1. Hüz zam Makamında Ağır Semai Formunda "Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi" Eserin Notası ve Sözleri

Hüz zam Makamında
Ağır Semai
Ah Eyle Gönül Vuslatı canan ise maksud Beste: Mehmet Zekâî Dede Efendi

Ah..... ey..... le..... gö nül
te..... sir..... e..... der ol

vus..... la tı ca
gon..... ce i fet

na..... nan..... i se mak.....
tan.....

sud..... sud.....

yar..... i se mak.....

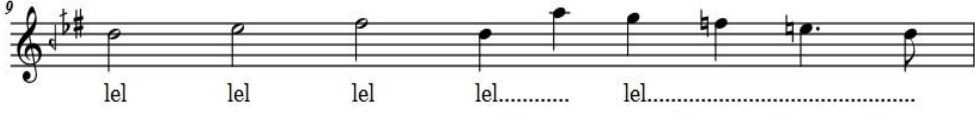
sud..... hey..... ca..... nim.....

ca nm..... yel..... le lel.....

Ah Eyle Gönül Vuslatı canan ise maksud

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

8 lel..... lel..... lel.... le lel.....

9 lel lel lel lel..... lel.....

10 lel..... le..... lel..... lel..... li.....

11 yar..... yar..... i se mak.....

1. sud.... hey..... ca..... nm.....

2. sud..... hey..... ca..... nm.....

14 ir..... gör be ni.... ey..... şu..... hı a man....

16 i..... di vi sa.....

Ah Eyle Gönül Vuslatı canan ise maksud

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

17 le..... le.....

18 l..... di vi sa.....

19 le..... hey..... ca..... nım.....

20 ca nım..... yel..... le lel.....

21 lel..... lel..... le le lel..... lel lel el lel.... lel.....

23 lel..... lel..... lel..... lel..... li.....

24 ya..... yar..... i.... di vi sal.....

25 le.... hey..... ca..... nı

Ah Eyle Gönül Vuslatı canan ise maksud

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

26 kur..... ban..... o la ym.....

27 ben..... sa na kur.....

28 ben..... ben..... i se mak.....

29 su..... sud.....

30 yar..... i se mak.....

31 sud..... hey..... ca..... nm.....

32 ca nm..... yel..... le lel.....

33 lel..... lel..... lel..... lel..... lel..... lel..... lel.....

Ah Eyle Gönül Vuslatı canan ise maksud

Beste: Mehmet Zekâî Dede Efendî

35

lel..... le..... lel..... lel..... li.....

36

yar..... yar..... i se mak.....

37

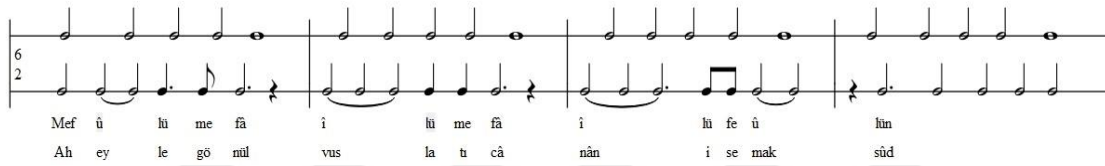
sud.....

SON

Ah eyle gönül vuslatı canan ise maksud
 Tesir eder ol gonçe-i fettan ise maksud
 İr gör beni ey şuh aman ıdı visale
 Kurban olayım ben sana kurban ise maksud

4.16.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Hüzam makamındaki bu eser ağır sengin semâi (6/2) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.16.2. Hüzam Makamında Ağır Semai Formunda “Ah Eyle Gönül Vuslatı Cânâ İse Maksûd” Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Ah Eyle Gönül Vuslatı Cânâ İse Maksûd isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzümün birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (1+2+3 sekizlik+ 1 sekizlik+ 3 dörtlük+1 dörtlük), (3+1 dörtlük+1 dörtlük+3 dörtlük+1), (3 ikilik 1 dörtlük+ 1 sekizlik+1 sekizlik+2), (1+3 dörtlük+4) şeklindeki düzümlerden meydana gelmiştir. Birinci ve ikinci ölçüde sondaki düzümler birer dörtlük es olarak, üçüncü ölçü tamamen söz unsuru, dördüncü ölçünün ilk düzümleri bir dörtlük es geri kalanı söz unsuru olarak kullanılmıştır.

4.16.3. Hüzam Makamında Ağır Semai Formunda “Ah Eyle Gönül Vuslatı Cânâ İse Maksûd” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Ah ey le gö nül vus la tı câ nân is e mak sûd
 — — . / . — — . / . — — . / . — —

Te sir e der ol gon ce -i fet tan i se mak sûd
 — — . / . — — . / . — — . / . — —

İr gör be ni ey şû h a man ı di vi sâ le
 — — . / . — — . / . — — . / . — —

Kur ban o la yım ben sa na kur ban i se mak sûd
 — — . / . — — . / . — — . / . — —

Takti: 3 / 4 / 4 / 3

Vezin: Me'ûlû / Me fâ' î lû / Me fâ' î lû / Fe' û lûn

Edebi Arızalar: (e)der, (ı)di- (imale), e(der)- (vasl), şu(h)- (med)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Vuslat: Sevgili ile kavuşma anı.

Cânân: Sevgili, gönül verilmiş.

Maksûd: Kasdolunan, istenilen şey, istek.

Tesir: Alâmet, nişin bırakma, işleme, dokunma.

Fettan: fenalık yapan.

Şûh: Edepsiz kadın.

Visâl: Ulaşma, bitişme, sevgiliye kavuşma.

4.17. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Ey Gonçe-İ Zibâyî Gülistânî Tarâvet" İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.17.1. Nevâ Buselik Makamında Ağır Semai Formunda "Ey Gonçe-İ Zibâyî Gülistânî Tarâvet" Eserin Notası ve Sözleri

Neva Buselik Makamında
Ağır Semai
Ey Gonçe-i Zibâyî gülistânî tarâvet
Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendî

Ey gon... ce i zi
Var şî ve i hüs
ba... yi gü lis...
nün de se nin
ta... nı ta ra... vet...
baş ka le ta fet
ah... öm... rüm... mi... rim...
na ze ni nim a man...
a man...
ka... nı ta ra...
baş ka le ta

1. 2.

9

 vet hey ca nim
 fet

11

 dil uk de i zül fün..... de do laş.....

13

 di..... ke rem ey..... le.....

15

 ah..... öm rüm mi rim

16

 na ze ni..... nim a man.....

17

 a man.....

18

 ah..... ke rem ey..... le hey ca nim

20

 bir gün..... gö re lim

21 sa..... ye i vas.....

22 lin..... da ni ha..... yet.....

24 ah..... öm..... rüm..... mi..... rim.....

25 na ze ni..... nim..... a man.....

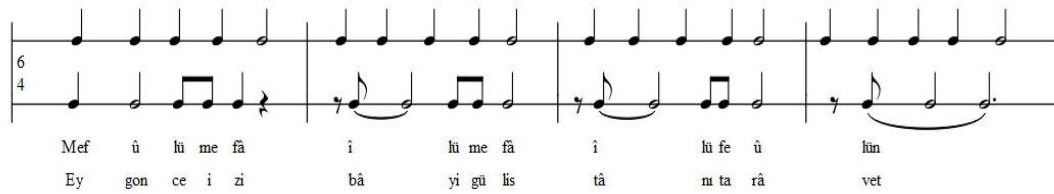
26 a man.....

27 vas..... ln..... da ni ha..... yet..... SON

Ey gonce-i zebayı gülistani taravet
 Var şive-i hüsnünde senin başka letafet
 Dil ukde-i zülfünde dolaşdı kerem eyle
 Bir gün görelim saye-i vaslında nihayet
 Ah ömrüm mirim naeninim aman aman ah taravet

4.17.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Nevâ Buselik makamındaki bu eser sengin semâi (6/4) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.17.2. Nevâ Buselik Makamında Ağır Semai Formunda “Ey Gonçe-İ Zibâyî Gülistânî Tarâvet” Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane üç zamanlı düzümün birleşmesinden meydana gelen ağır sengin semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (1+2+1 sekizlik+ 1 sekizlik+1+1), (1 sekizlik+1 sekizlik, 2+1 sekizlik+1 sekizlik+2), (1 ekizlik+1 sekizlik, 2+1 sekizlik+1 sekizlik+2), (1 sekizlik+1 sekizlik, 2, 3 dördlük) şeklindeki düzümlerden meydana gelmiştir. İlk ölçüde son düzü bir dördlük es olarak kullanılmıştır. Diğer ölçülerde ilk düzü bir sekizlik es olarak, diğer düzümler söz unsuru olarak kullanılmıştır.

4.17.3. Nevâ Buselik Makamında Ağır Semai Formunda “Ey Gonçe-İ Zibâyî Gülistânî Tarâvet” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Ey gon ce -i zi bâ yi gü lis tâ ni ta râ vet
 — — . / . — — . / . — — . / . — —

Var şî ve -i hüs nün de se nin baş ka le tâ fet
 — — . / . — — . / . — — . / . — —
 Dil uk de -i zül fün de do laş dı ke rem ey le
 — — . / . — — . / . — — . / . — —
 Bir gün gö re lim sâ ye -i vâs lın da ni hâ yet
 — — . / . — — . / . — — . / . — —
Takti: 3 / 4 / 4 / 3

Vezin: Mefûlü / mefâîlü / mefâîlü / feûlün

Edebi Arızalar: (Zi)bâyı, dolaş(dı)-(imale), ke(rem)-(vasl)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Zibâ: Süslü, yakışıklı, güzel.

Gülistân: Gül bahçesi.

Tarâvet: Tazelik, taze olma.

Şive-i hüsni: Güzelliğin nazı.

Letâfet: Lâtiflik, hoşluk, güzellik, nezâket, yumuşaklık.

Ukde: Düğüm.

Zülûf: Kıvrılmış ve bükülmüş saç.

Kerem: Eli bol olan.

Sâye: Gölge, koruma, sahip çıkma.

4.18. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Gül Yüzün Gülşende Cânâ Gösterirken Gül Güle" İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.18.1. Nevâ Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda "Gül Yüzün Gülşende Cânâ Gösterirken Gül Güle" Eserin Notası ve Sözleri

Neva Kürdi Makamında
Ağır Semai
Gül Yüzün Gülşende Cânâ Gösterirken Gül Güle
Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

Ah..... gül yü zün..... gül şen..... de ca.....

na gös te rir..... ken..... gül..... gü..... le

ah..... hem ze ba..... ni..... na..... le vü.....

zar ol du..... bül bül..... bül bü le

Ah yel lel lel la..... yel lel lel..... li

te re lel la..... yel lel lel..... li

öm rüm ye le la..... ye le lel li.....

Gül yüzün gülşende cana gösterirken yüz yüze

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

Gül yüzün gülşende cana gösterirken gül güle

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

31 miş san ki..... sün bül..... sün bü le

33 ah yel lel lel la..... yel lel lel..... li

35 te rel lel la..... yel lel lel..... li

37 öm rüm ye le la..... ye lel lel li.....

39 mi rim ye le la..... yel lel lel..... li

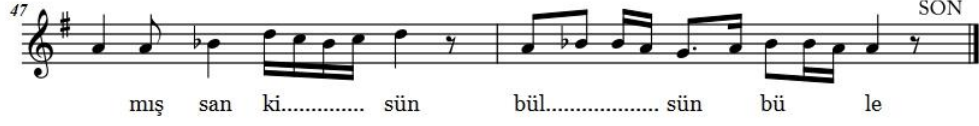
41 ca nım ye le la..... yel lel lel li.....

43 gü lüm..... ye le la..... ye lel lel..... li

45 a hı ba ğı cen..... net..... de..... sa rıl.....

Gül yüzün gülşende cana gösterirken gül güle

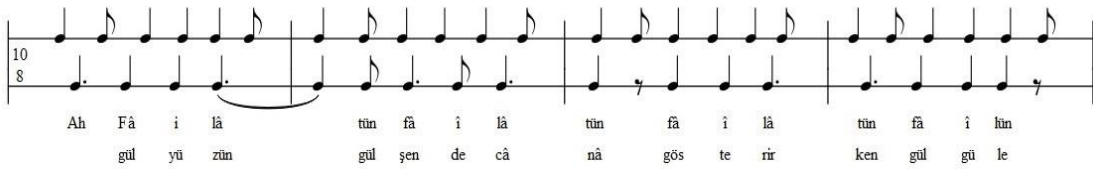
Beste: Mehmet Zekâî Dede Efendi

Gül yüzün gülşende cabna gösterirken gül güle
 Hem zebani nalevü zar oldu bülbül bülbüle
 Ah yel lel lel la yel lel lel li terel lel la yel lel
 Lel li ömrüm ye le la yel lel lel li mirim ye le la
 Yel lel lel li canım ye le la yel lel lel li gülüm
 Yele la yel lel lel li ah hem zebani nalevü
 Ruyin üzre ey peri piçide gördüm zülfünü
 Bağ cennette sarımlı sanki sünbül sünbüle

4.18.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Nevâ Kürdi makamındaki bu eser aksak semâi (10/8) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.18.2. Nevâ Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda “Gül Yüzün Gülşende Cânâ Gösterirken Gül Güle” Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Gül Yüzün Gülşende Cânâ Gösterirken Gül Güle isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzumün birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (3+2+2+3), (2+1+3+1+3), (2+1+1+1+3), (3+2+2+2+1) şeklindeki düzumler’ den meydana gelmiştir. İlk ölçünün ilk düzümü terennüm olarak diğer düzumler ile ikinci ölçünün tamamı söz unsuru olarak kullanılmıştır. Üçüncü ölçünün ikinci düzümü ile dördüncü ölçünün son düzümü sekizlik es olarak, geri kalan düzumler ise söz unsuru olarak kullanılmıştır.

4.18.3. Nevâ Kürdi Makamında Ağır Semai Formunda “Gül Yüzün Gülşende Cânâ Gösterirken Gül Güle” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Gül yü zün gül şen de câ nâ gös te rir ken gül gü le
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 Hem ze bâ ni nâ le vü zâr ol du bül bül bül bü le
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —

Ru yin üz re ey pe ri pi çi de gör düm zül fû ni
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —
 Bağ -ı cen net te sa rıl mış san ki sün bül sün bü le
 — . — — / — . — — / — . — — / — . —

Takti: 4 / 4 / 4 / 3

Vezin: Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün

Edebi Arızalar: Zebâ(ni), nâle(vü), üz(re), pe(ri), (pi)(çi)de, cennet(te)-(imale),
 pe(ri)-(zihaf), ru(yin)-(vasl).

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Gülşen: Gül bahçesi.

Cânâ: Ey can, ey sevgili!

Zebân: Dil, lisan.

Nâle: İnleme, inilti.

Zâr: İsimlere eklenerek yer adı bildirir, ağlayan, inleyen.

Rûy: Tunç.

Piçide: Karışmış, bükülmüş, kıvrılmış.

Zülf: Saç lülesi.

4.19. Mehmet Zekâi Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Dil Hasreti Valsin İle Nâlân Gel Efendim" İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.19.1. Sûzidil Makamında Ağır Semai Formunda "Dil Hasreti Valsin İle Nâlân Gel Efendim" Eserin Notası ve Sözleri

Suzidil Makamında
Ağır Semai
Dil hasreti vaslın ile nalan gel efendim

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

Dil..... has re ti.... vas lın..... i le na
na..... zin le be... ni ey..... le me gir

la..... lan.....
ya..... yan.....

gel..... e..... fen..... dim.....

of..... gel e fen.....

dim ah..... yel..... le lel.... le le lel.... le le lel.... le le lel.....

lel..... lel..... lel..... lel..... li

öm..... rüm ca..... nım..... a man

Dil hasreti vaslın ile nalan gel efendim

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

10 of..... gel e fen.....

11 dim hey ca..... nim et..... mek..... de bu aşk

13 su..... zi di lim

14 de..... de..... dem.....

15 be dem ef..... zun.....

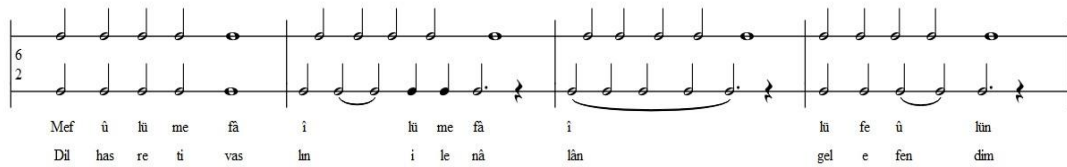
16 dem..... be dem ef.....

17 zun ah..... yel..... lel..... le le lel..... le le lel le le lel.....

19 lel..... lel..... lel..... lel..... li

4.19.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Sûzidil makamındaki bu eser ağır sengin semâi (6/2)) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.19.2. Sûzidil Makamında Ağır Semai Formunda “Dil Hasreti Valsin İle Nâlân Gel Efendim” Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzumün birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (1+1+1+1+2), (3+ 1 dörtlük+ 1 dörtlük+ 1 dörtlük+1 dörtlük), (4+ 3 dörtlük+ 1 dörtlük), (1+1+2+3 dörtlük+1 dörtlük) şeklindeki düzumlerden meydana gelmiştir. İlk ölçüdeki düzumler tamamen söz unsuru olarak, diğer ölçülerin son düzumleri bir dörtlük es, diğer düzumlere karşılık gelen kısımlar ise söz unsuru olarak kullanılmıştır.

4.19.3. Sûzidil Makamında Ağır Semai Formunda “Dil Hasreti Valsin İle Nâlân Gel Efendim” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Dil has re ti vas lûn i le nâ lûn gel e fen dîm
 — — . / . — — . / . — — . / . — —
 Nâ zin le be ni ey let me gir yân gel e fen dîm
 — — . / . — — . / . — — . / . — —

Et mek te bu aşk su zi di lim dem be dem ef zun
 — — . / . — — . / . — — . / . — —
 Bir kat da sen et me be ni sũ zân gel e fen dim
 — — . / . — — . / . — — . / . — —

Takti: 3 / 4 / 4 / 3

Vezin: Me'f'ûlû / Me fâ' î lû / Me fâ' î lû / Fe' û lûn

Edebi Arızalar: Be(ni), (su)zidilim, et(me)-(imale), (gel),(sen)-(vasl)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Dil: Gönül, yürek, kalb.

Vasl: Ulaştırma, birleştirme; ulaşma, birleşme.

Nâlan: İnleyici, inleyen, kadın adı.

Giryân: Ağlayıcı, ağlayan.

Sûz: Hem fiilen, hem de mana olarak yakan.

Efzun: Fazla, çok, yukarı, aşkın.

Kât: Kağıttan yapılan bir çeşit sanat.

Sûzân: yakan, yakıcı, yanan, yanıcı.

4.20. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Naz Etse Nola Cihâne Ol Gül" İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.20.1. Şehnâz Buselik Makamında Ağır Semai Formunda "Naz Etse Nola Cihâne Ol Gül" Eserin Notası ve Sözleri

Şehnâz Buselik Makamında
Ağır Semai
Naz Etse Nola Cihâne Ol Gül Beste: Mehmet Zekâî Dede Efendi

Naz..... et..... se..... no la..... ci ha..... ne ol.....

göl..... na..... zet..... se..... no la.....

ci ha..... ne ol..... gül..... bir..... gon ce..... i sad.....

he za..... re bül..... bül..... bir..... gon ce..... i sad.....

he za re.... bül..... bül..... ten ni te ni dir di ri ten.... ni

ten ni ten..... ni ten ni te dir di ri ten ni ten.... dir..... dir ten

ser.... vü na zım..... dil.... nü va..... zım ça..... re..... sa..... zım

Naz Etse Nola Cihane Ol Gül

Beste: Mehmet Zekai Dede Efendi

21 hey.... hey hey hey..... ya..... ri..... men dir.....

23 gon ce... i sad..... he za.... re bül..... bül..... bir.....

26 gon ce..... i sad..... he za.... re bül..... bü..... dur.....

29 ol..... ma..... fa sıl..... hu der ge hin.....

31 den..... dur..... ol..... ma..... fa sıl.....

33 hu der.... ge hin.... den..... bu..... bab da..... ey.....

36 le gel.... te em..... mül..... bu..... bab da..... ey.....

39 le gel.... te em..... mül..... ten n. ten ni dir di ri ten ni

Naz Etse Nola Cihane Ol Gül

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

42
ten ni te..... ni ten ni ten dir di ri ten..... ni ten.... dir..... dir.... ten

45
ser.... vü na zım..... dil... nû va..... zım ça..... re..... sa..... zım

48
hey.... hey hey hey..... ya..... ri..... men... bu.....

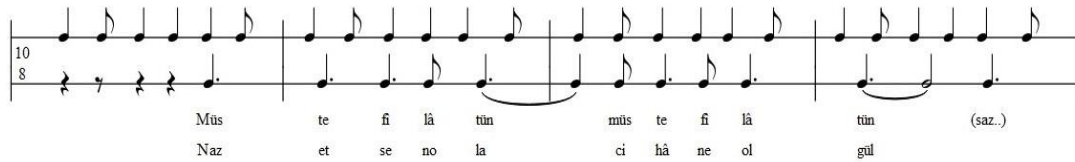
50
bab da..... ey..... le gel.... te em..... mül..... bu.....

53
bab da..... ey..... le gel.... te em..... mül.....

Naz etse nola cihane ol gül
 Bir gonce-i sad hezare bülbül
 Ten ni teni dir diri ten ni ten ni teni
 Ten ni dir diri ten ni ten dir dir ten
 Servî nazım dil nûvazım çare sazım hey hey
 Hey hey yarimen bir gonce-i sad hezare bülbül
 Dur olma fasıl dergehin den
 Bu babta eyle gel teemmül

4.20.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Şehnâz Buselik makamındaki bu eser aksak semâi (10/8) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.20.2. Şehnâz Buselik Makamında Ağır Semai Formunda “Naz Etse Nola Cihâne Ol Gül” Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Naz Etse Nola Cihâne Ol Gül isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzumün birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (2+1+2+2+3), (3+3+1+3), (1+1+3+1+3), (3+4+3) şeklindeki düzumlerden meydana gelmiştir. Birinci ölçüdeki ilk dört düzum es olarak, son düzum söz unsuru olarak kullanılmıştır. İkinci ve üçüncü ölçülerdeki bütün düzumler söz unsuru olarak, dördüncü ölçüdeki son düzum es diğer düzumler söz unsuru olarak kullanılmıştır.

4.20.3. Şehnâz Buselik Makamında Ağır Semai Formunda “Naz Etse Nola Cihâne Ol Gül” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Naz et se no la ci hâ ne ol gül
— — . — — / — — . — —

Bir gon ce -i sâd he zâ re bül bül
— — . — — / — — . — —

Du r ol ma fâ sîh der gâ hın den
 — — . — — / — — . — —

Bu bâ b ta ey le gel te em mül
 — — . — — / — — . — —

Takti: 5 / 5

Vezni: Müstefilâtün / Müstefilâtün

Edebi Arızalar: (no)(la), (ci)hâne, gonce(i), (he)zâre, (du)r, ol(ma), (bu), (ba)b(ta),
 ey(le)-(imale), (ol)ma-(zihaf), du(r), ba(b)ta-(med)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Cihân: Dünyâ, âlem.

Sâd: Göz perdesi.

Hezâr: Bülbül.

Fâsîh: İltifat eden.

Dergâh: Makam, tekke, tasavvuf mektebi, saray.

Bâb: Kapı.

Teemmül: İyice, etraflıca düşünme.

4.21. Mehmet Zekâî Dede Efendinin "Ağır Semai" Formunu Kullanarak Bestelediği "Diriğ Etmez Mey-İ Cevri Sunar Her Lâhza Cânânım" İsimli Eser

Araştırmanın birinci alt probleminde, öncelikle eserin notası ve sözleri, daha sonra eserin üsûl-ârûz vezin ilişkisini gösteren şablon ve son olarak da eserin güftesinin şekil özellikleri yer almaktadır.

4.21.1. Tahir Makamında Ağır Semai Formunda "Diriğ Etmez Mey-İ Cevri Sunar Her Lâhza Cânânım" Eserin Notası ve Sözleri

Tahir Makamında
Ağır Semai
Diriğ Etmez Mey-i Cevr-i Sunar Her Lahza Cananım
Mehmet Zekâî Dede Efendi

Di... riğ et mez... mey-i... cev... ri...

su... nar... her... lah... za... ca... na... nım...

le... bi... la... lin... le mest... ol sak...

nu... la... ey şa... hu... hu ba nım...

am ma nın a man... ey... şe hi... hu... ban am ma nın a man...

ey... naz lı... ca nan hüs nû... gü... zel...

... se si... gü... zel na zi ri... yok...

Diriğ Etmez Mey-i Cevr-i Sunar Her Lahza Cananım

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

16

18

20

22
da..... dey

23

24

26

27

Dirig etmez mey-i cavr-i sunar her lahza cananım

Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

28
ey..... yar..... ey of.....

30
of..... of.....

32
..... yar..... ey ter dil li te.....

34
dir dir dir ten..... o şi..... rin..... ten.....

36
o na..... zik..... ten le..... bi..... la..... lin.....

38
le mest ol sak..... nu..... la ey şa.....

40
hu..... hu ba nım bi..... ze bu na.....

42
zü is tiğ..... na re..... kı be lüt.....

Diriğ etmez mey-i cevri-i sunar her lahza cananım Beste: Mehmet Zekâi Dede Efendi

44

fu..... gu na..... gun te..... ham mül kal

46

ma dı dıl de..... be..... nim..... dev let.....

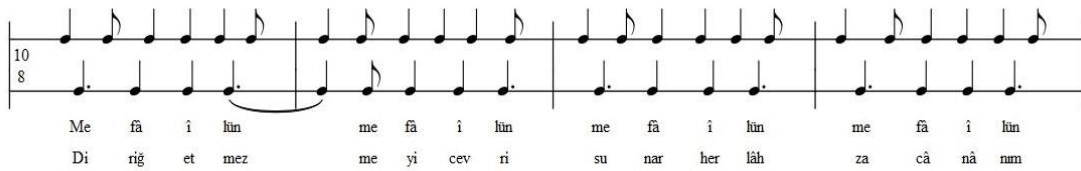
48

li..... sul ta nım

Diriğ etmez mey-i cevri-i sunar her lahza cananım
 Leb-i lalile mest olsak nula ey şahı hubanım
 Amanım aman ey şahı huban amanım aman ey nazlı canan
 Hüsnü güzel sesi güzel nazırı yoktur bîbedel çeşmi güzel
 Tavrı güzel huri misal di o dilber dad ey dad ey dad ey
 Yar ey yar ey of of of yar ey terdilli ten dir dir dir
 Ten o şirin ten o nazik ten lebi lalile
 Bize nu nazı istîğna rakibe lutfu guna gun
 Tehammül kalmadı dilde benim devletli sultanım

4.21.1.'de de görüldüğü üzere müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözü anonim olan Tahir makamındaki bu eser aksak semâî (10/8) usûlündedir. Dârüelhan külliyyatında yazılı olan notasyonunda eserin içerisindeki sözler üst kısımlarda iken bu çalışmada sözler notanın altına günümüzde kullanılan şekliyle yazılmıştır. Dolayısıyla bu eserin gerek müzik eğitimi alanında gerekse icrâ ortamlarında daha rahat kullanılmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca eser içerisinde yer alan önceki kullanımdaki ses değiştirici işaretler de günümüzde kullanılan ses sistemine göre düzenlenmiştir.

4.21.2. Tahir Makamında Ağır Semai Formunda “Diriğ Etmez Mey-İ Cevri Sunar Her Lâhza Cânânım” Eserin Güftesinin Ağır Sengin Semai Usulüne Göre Dağılımı

Yukarıda da görüldüğü üzere, Etmezem İkrârı Aşkî Saklarım Canım Gibi isimli eserin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonda, üst çizgide eserin usûlünün ana kalıbı, alt çizgide ise eserin içindeki sözlere karşılık gelen melodik dağılım gösterilmiştir. İki tane beş zamanlı düzümün birleşmesinden meydana gelen aksak semai usulündeki eserde ilk dört ölçü (3+2+2+3), (2+1+2+2+3), (3+2+2+3), (3+2+2+3) şeklindeki düzümlerden meydana gelmiştir. Eserdeki ilk dört ölçüdeki düzümler tamamen söz unsuru olarak kullanılmıştır.

4.21.3. Tahir Makamında Ağır Semai Formunda “Diriğ Etmez Mey-İ Cevri Sunar Her Lâhza Cânânım” Eserin Güftesinin Şekil Özellikleri

Di riğ et mez mey -i cev ri su nar her lâh za câ nâ nım
 . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
 Leb -i lâ lin le mest ol sak nûl a ey şah -ı hû bâ nım
 . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
 Bi ze bu naz -ü is tiğ na râ kî be lut fu gû na gûn
 . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ta ham mül kal ma dı dil de be nim dev let - i sul tâ nım
 . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Takti: 4 / 4 / 4 / 4

Vezin: Mefâîlün / Mefâîlün / Mefâîlün / Mefâîlün

Edebi Arızalar:Nûl(a), bi(ze), (bu), istiğ(na), râkî(be), gû(na), kalma(dı), dil(de)-(imale), (mey), (leb), (nûl), (râ)kîbe-(zihaf)

Yukarıda da görüldüğü üzere, önce eserin sözleri yazılıp alt kısmına vezin kalıbı yerleştirilmiştir. Daha sonra sözlerin veznine uygun olan takti ve vezin kalıbının tamamı gösterilmiş, son olarak veznin düzgün oluşabilmesi açısından gerekli arızalar saptanmıştır.

Eserin içerisinde kullanılan sözlerin manâsının daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçe karşılığı ise aşağıdaki gibidir:

Diriğ: Korumak, esirgemek.

Mey: İçki

Cevr: Haksızlık, eza, cefâ, eziyet, zulüm.

Lâhza: Göz ucu ile bakma.

Cânân: Sevgili.

Leb: Dudak.

Lâl: Kırmızı, al, dilsiz.

Mest: Sarhoş.

Nûl: Kuş gagası.

Şah-ı hûban: Güzellerin şahı.

Naz-ü istigna: Nazlanma.

Râkîb: Rakip.

Lutf: Hoşluk, güzellik.

Gûn: Renk.

Tahammül: Bir kimseye manen idare etme.

Dil: Gönül.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Mehmet Zekâi Dede Efendinin ağır semai formunda bestelediği eserlerin usûl-arûz vezni ilişkisi bakımından incelenmesi konulu bu çalışmada şu sonuçlara ve önerilere ulaşılmıştır.

5.1. Sonuç

Geleneksel Türk Müziğinde sözlü formda eserler denilince günümüzde akla ilk gelen şarkı formu olsa da geçtiğimiz yüzyıllar içerisinde büyük formda sözlü eserler bestelemek ve icrâ etmek büyük önem teşkil etmekteydi. XVIII. Yüzyıla damgasını vurmuş bestekârlarımızdan Mehmet Zekâi Dede Efendi bu husustaki hassasiyetini birçok büyük formda eser besteleyerek tekrar tekrar ortaya koymuştur.

Mehmet Zekâi Dede Efendi'nin Kültür Bakanlığı Devlet Klasik Türk Müziği nota arşivinde dini ve din dışı 206 eseri mevcuttur. Bu araştırma içerisinde müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye, sözleri anonim olan ağır semâi formunda 21 esere İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarından ulaşılmıştır. İncelenen 21 eserin notalarında kullanılan bazı ses değiştirici işaretler, günümüzde kullanılan ses sistemine göre değiştirilip, orijinal notanın üst kısmında olan güfte alt kısmına alınmak suretiyle tekrardan notaya alınmıştır. Bu eserlerin; 2 tanesinin hüzzam, diğerlerinin ise acem, acem kürdi, bayati buselik, dilkeşhaveran, gerdaniye, hicaz aşiran, hicazkar, hisar buselik, karcıgar, mahur, muhayyer kürdi, neva kürdi, neva buselik, uşşak, saba, siphir, suzidil, şehnaz ve tahir makamlarında olduğu saptanmıştır.

Eserlerin usûl-arûz vezin ilişkisini gösteren şablonlar üst kısımda eserin bestelendiği usûlün ana kalıbı, alt kısımda eserin sözlerinin eser içerisindeki melodik dağılımı, sözlerin arûz vezni ve eserin sözlerinin melodik düzümlere karşılık gelecek şekilde ayrılarak yazılmıştır. Bu şablonların hemen altında her eserin şablonu için ayrıca açıklayıcı bir kısma yer verilmiştir.

Eserlerin güfteleri ayrıca yazılıp, alt kısmında olması gereken vezin kalıpları belirtilmiştir. Eserin arûz veznini tam manasıyla gösterebilmek için söz içerisindeki hecelerde bulunan edebi arızalar gösterilmiş, günümüzde anlaşılmayan sözcükler saptanmış, güfteye uygun günümüz anlam karşılığı eklenmiştir.

Müziği Mehmet Zekâi Dedeye ait ağır semâi formundaki 21 eserin 10'u Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Feûlün, 5'i Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/Fâilün, 2'si Müstefilâtün/ Müstefilâtün, 1'i Mefâîlün/ Fâilâtü/ Mefâîlün/ Fâilün, 1'i Mefûlü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün ve 2'si Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün vezninde bestelendiği tespit edilmiştir.

Bu eserlerden Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Feûlün veznindeki eserlerin 4 tanesi aksak semai usulünde, 4 tanesi ağır sengin semai usulünde, 2 tanesi sengin semai usulünde bestelenmiştir. Aksak semai usulünde acem kürdi, hisar buselik ve muhayyer kürdi makamındaki bestelenmiş eserlerde ilk ölçüler söz ile başlamış, aksak semai usulünde bestelenmiş siphir makamında olan ağır semaide usûlün 'düüm' darbının olduğu düzümüne güfte yerine bestekâr tarafından İkâi terennüm kullanılarak başlanılmıştır. Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Feûlün vezninde ağır sengin semai usulünde bestelenmiş hicazkâr, hüzzam, karcığar ve suzidil makamındaki eserlerden hüzzam makamında olan ağır semaide ilk ölçüde usûlün 'düüm' darbının olduğu düzümüne güfte yerine bestekâr tarafından İkâi terennüm getirilmiş olup, diğer eserlerde ise söz ile usûl' e aynı anda başlanmıştır. Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Feûlün vezninde, sengin semai usulünde bestelenmiş neva buselik ve bayati buselik makamlarındaki ağır semailerde söz ile usûl' e aynı anda başlanmıştır olup, bayati buselik eserin dördüncü ölçüsü terennüm ile bitirilmiştir. Bu on eserde sözlerde kullanılan açık heceler kısa zamanlara kapalı heceler ise uzun zamanlara gelmiştir. Usûl-arûz vezni ilişkisi yönünden dengeli, prozodik açıdan estetik bir yapı oluşmuştur.

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün vezninde olan 5 eser aksak semai usulünde bestelenmiştir. Uşşak makamında olan ağır semai hariç diğer 4 eserde usûlün 'düüm' darbının olduğu düzümüne güfte yerine bestekâr tarafından ikâi terennüm kullanılmıştır. Güftelerde kullanılan açık heceler kısa zamanlara kapalı heceler ise

uzun zamanlara gelmiştir. Usûl-arûz vezni ilişkisi yönünden dengeli, prozodik açıdan estetik bir yapı oluşmuştur.

Müstefilâtün/ Müstefilâtün vezninde olan iki eser aksak semai usulünde bestelenmiştir. Şehnaz buselik ağır semaide bestekâr ölçünün usûl darbına güfte ile başlanmamış, bunun yerine ilk 7 zamanı sus işareti kullanılarak doldurulmuştur. Sözler usûlün son iki darbına denk gelen üç sekizlik birim zamana yerleştirerek başlamıştır. Aynı vezinde yazılmış gerdaniye makamındaki ağır semaide ilk ölçü üç sekizlik ile başlamış, daha sonra 13 ölçü ilk ölçüdeki üç sekizlik ile lâfzi terennüm olarak devam etmiş, 15. ölçünün son üç sekizliği sözlerin başlangıcı olarak kullanılmıştır. Güftelerde kullanılan açık heceler kısa zamanlara kapalı heceler ise uzun zamanlara gelmiştir. Usûl-arûz vezni ilişkisi yönünden dengeli, prozodik açıdan estetik bir yapı oluşmuştur.

Mefâilün/ Fâilâtü/ Mefâilün/ Fâilün vezninde bestelenmiş 1 eser ağır aksak semai usulünde bestelenmiştir. Güftelerde kullanılan açık heceler kısa zamanlara kapalı heceler ise uzun zamanlara gelmiştir. Usûl-arûz vezni ilişkisi yönünden dengeli, prozodik açıdan estetik bir yapı oluşmuştur.

Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün vezninde bestelenmiş eserlerin 2 tanesi aksak semai usulünde bir tanesi ağır aksak semai usulündedir. Hüzzam makamındaki ağır semai ile hicaz aşiran makamındaki ağır semainin ilk ölçüleri ikâi terennüm ile, tahir makamındaki ağır semainde ise usul ile söz aynı anda başlamıştır. Güftelerde kullanılan açık heceler kısa zamanlara kapalı heceler ise uzun zamanlara gelmiştir. Usûl-arûz vezni ilişkisi yönünden dengeli, prozodik açıdan estetik bir yapı oluşmuştur.

Mefâilün/ Fâilâtü/ Mefâilün/ Fâilün vezninde bestelenen sâbâ makamındaki ağır semai ağır aksak semai usulünde bestelenmiştir. Eserin ilk ölçüsünde usûl ile söz aynı anda başlamış, güftelerde kullanılan açık heceler kısa zamanlara kapalı heceler ise uzun zamanlara gelmiştir. Usûl-arûz vezni ilişkisi yönünden dengeli, prozodik açıdan estetik bir yapı oluşmuştur.

Yapılan bu araştırma sonucunda müziği Mehmet Zekâi Dede Efendiye ait sözleri anonim olan ağır semai formundaki 21 eserin usûl-arûz vezin ilişkisi yönünden dengeli ve prozodik açıdan estetik bir yapıya sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

5.2. Öneriler

- Mehmet Zekâi Dede Efendiye ait ağır semâi formunda yer alan bu eserlerin gelecek kuşaklara aktarılması açısından mesleki müzik eğitimi veren kurumlarda kullanılması,
- Türk sanat müziği icrâ eden korolarda ve solo icrâlarda araştırmada kullanılan veya buna benzer eserlere yer verilmesi,
- Mehmet Zekâi Dede Efendinin küçük formda bestelediği eserlerin usûl-arûz vezin yönünden incelenmesi,
- Mevlevî Âyinlerinin Geleneksel Türk Müziğinde en büyük sözlü form olma özelliğinden dolayı Mehmet Zekâi Dede Efendinin bestelediği Mevlevî Âyinlerinin de usûl-arûz vezin yönünden incelenmesi,
- Mehmet Zekâi Dede Efendinin büyük usuller kullanılarak bestelediği beste formundaki eserlerinin usûl-arûz vezin yönünden incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ak, A. Ş. (2009). Türk Mûsikîsi Tarihi. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aksüt, S. (1993). Türk Mûsikîsinin 100 Bestekârı. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Budak, O. Atilla (2006). Türk Müziğinin Kökeni- Gelişimi. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Behar, C. (1998). Aşk Olmayınca Meşk Olmaz. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berg, B. L. & Lune, H. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Konya. Eğitim Yayınevi.
- Gözler, H. F. (1980) Örnekli ve Uygulamalı Hece Vezni. İstanbul: İnkılâp kitabevi
- Hatipoğlu, H. (2021). Sistemantik derleme ve meta analiz. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayın Organı.
- İpekten, H. (1994). Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kesik, B. Şenödeyici, Ö. (2019). Aruz Teori ve Uygulama. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15), 170-189.
- Marshall, C. & Rossman, G. B. (2014). Designing Qualitative Research. New York: Sage.
- Özkan, İ. H. (2000). Türk Müziği Nazariyatı, Kudûm Velveleleri ve Usûlleri. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi. Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine

Salgar, F. (2009). Dede Efendi. İstanbul: Ötüken Yayınlar.

Süreksan, İ. B. (1997). Ahmet Rasim ve Mûsîki. Ankara: Kültür Bakanlığı

Tanrıkorur, C. (2003). Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi. İstanbul: Dergah Yayınları.

Tanrıkorur, C. (1998). Müzik Kimliği Üzerine Düşünceler. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Timurtaş, F. K. (1999). Osmanlı Türkçesine Giriş I. İstanbul: Alfa Yayınları-Ders Kitapları.

Yektâ, R. (2000). Esâtîz-i Elhan. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Yenigün, H. (1955). Zekâi Dede. Türk Yurdu dergisi.

Yahya Kaçar, G. (2009). Türk Musikisi rehberi. Ankara. Maya Akademi Yayın Dağıtım.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara. Seçkin Yayıncılık.